

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

ANUL IV, NR. 4 (32)

APRILIE 2015

ÎN ACEST NUMĂR:

OCTAVIAN SCRIDON, TIBERIU MORARIU, IUSTIN SOHORCA,
IOSIF E. NAGHIU, DORIN DOLOGA, ELISABETA SCURTU, E. BOȘCA-MĂLIN,
IULIU MOISIL, RADU PREDĂ, ALEXANDRU DĂRĂBAN

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL III, NR. 4 (32), APRILIE 2015

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACTȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud;

E-mail: *florin.hodoroga@gmail.com*

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: *adaraban17@yahoo.ro*;

alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA I: Cătălina și Iustin Sohorca (Colecția George Uza a Arhivelor din Bistrița)

COPERTA IV: Sublocotenentul Iustin Sohorca în timpul Primului Război Mondial (Colecția George Uza a Arhivelor din Bistrița)

ISSN 2285 – 8229

ISSN-L 2285 – 8229

EDITORIAL

ÎN PRAGUL ÎNVIERII

- Rugă spre cer -

OCTAVIAN A. SCRIDON

*Rătăcitor, cu ochii turburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, Stăpâne,
În fața strălucirii tale*
(Goga)

Din cer coboară din nou pe pământ, printre oameni, cântare de slavă Celui Prea înalt: *Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace și între oameni bună învoire.*

Învierea Domnului! Mărită sărbătoare. Până când însă vom uita s-a săvârșit abia după ce fiul lui Dumnezeu a trebuit să îngenuncheze în fața tuturor loviturilor pregătite de cei pentru care din Cer s-a coborât și din Maria Fecioara și s-a făcut om? Până când vom trece peste suferințele Dumnezeului nostru?

Să ne ducem odată cu gândul pe muntele măslinilor și-l vom găsi acolo turburat de gândul că, îndată după prinderea Lui, toți ucenicii se vor lepăda de Dânsul: *Toți vă veți aminti de mine în noaptea aceasta căci scris este: Bate-voi păstorul și se vor risipi pile turmei.* Până și Petru care s-a bucurat de atâta prețuire. Petru, însuși, care puțin înainte de sosirea nopții a încredințat pe Fiul Omului: *Și de-ar fi să mor împreună cu tine, nu te voi tăgădui;* înainte de cântatul cocoșului, de trei ori se va lepăda de Domnul său.

Câtă durere a trebuit să strângă în inima Lui în fața necunoașterilor acestora! Era în pragul chinurilor sale, când cei necredincioși cu săbii și sulite îl vor întâmpina, și a trebuit să vadă cât de slabă era credința învățăceilor Săi. O clipă de îndoială, de cutremurătoare: *Părinte, de voiești înlătură de la mine acest pahar. Dar nu voia mea, ci voia Ta împlinească-se. Și fiind în zbuciumul durerii cu mai mare stăruință se ruga. Iar sudoarea Lui, ca picături mari de sânge, picura pe pământ.* A urmat sărutarea vinovată a

lui Iuda, pumnii și obrazul scuipat în curtea lui Caiafa. Socotit a fost, apoi, mai nevrednic de iertare decât Baraba, cel ce săvârșise un omor. Bătut cu trestia, iar spinii cununii de ocară i-au însângerat dumnezeiasca frunte. Și, în sfârșit, Crucea dusă pe umerii Lui istoviți, Crucea sub a cărei povară îngenunchea Dumnezeu. Și, sus pe Golgota, după ce cu vin amestecat cu fiere i-a umezit buzele înfierbântate, *răstignit au fost împreună cu El doi tâlhari, unul de-a dreapta și celălalt de-a stânga. Iar trecătorii îl huleau și clătinau capetele lor.*

S-a sfârșit astfel drama unei vieți care s-a stins ceas cu ceas, clipă cu clipă pentru noi și pentru a noastră mântuire. Cea mai chinuitoare dramă din câte au fost vreodată. Să știi că ai venit în lume adus de dragostea față de fiii lumii și, totuși, să cazi sub loviturile crunte ale aceleiași lumi! Aici stă tragicul vieții lui Iisus, trimisul blând al Tatălui din Ceruri în mijlocul turmei care, fără o dumnezeiască jertfă, nu putea ajunge la limanul împăcării cu Domnul nemulțumit cu cei dintâi oameni prin păcatul strămoșesc.

Dar, pentru a dovedi lumii necredincioase că el însuși este un Dumnezeu, *iată că s-a făcut cutremur mare că îngerul Domnului, pogorând din Cer a venit, a rostogolit piatra și a stat deasupra ei. Și înfățișarea lui era luminoasă ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca omătul. Și de frica lui s-au cutremurat străjerii și s-au făcut ca morți. Iar îngerul vorbind femeilor, le-a zis: Nu vă temeți voi, că știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici că s-a sculat precum a zis; veniți de vedeți locul unde a zăcut.*

Hristos a înviat! A înviat Domnul, cu moartea Sa pe moarte călcând, ca să vadă omul fărădelegea pe care a săvârșit-o, omorându-l.

... Doamne, Iisus, Mântuitorul meu, știu că ai venit pe lume, chipul omului luând, arătând celor necredincioși poruncile Tale, iar celor mâniți cu Dumnezeu mâna împăcării le-ai întins-o. Știu că înfricoșatele Tale patimi și moartea de pe lemnul Crucii le-ai făcut și pentru mine, Doamne. După cum iarăși și pentru mine ai înviat, pentru că ai bănuțit că și eu te voi întâmpina în viață cu aceeași necredință ca și ucigașii tăi!

Îngenuncheat în pragul luminatelor Învierii, învață-mă, Doamne, să mă căiesc de tot ceea ce te-a supăra din faptele mele. Îmi dau seama că, zi de zi, în loc să-mi închin toate strădaniile mele recunoștinței cu care-ți sunt dator, fapta și vorba mea, de câte ori, nu te-au scoborât în semn de hulă pe pământ! M-am lepădat de tine cu Petru, te-am palmuit și te-am lovit cu trestia fărădelegilor mele. Te-am încununat, de atâtea ori, cu cununa de spinii a nepăsării și n-am fost liniștit până nu te-am știut ucis de necredința mea.

Dar ti știi – pentru că nimic nu-ți este ascuns – că nu aceasta mi-a fost dorința. Aș fi vrut să te laud și să cânt mărirea Ta. Am căzut, însă, victimă slăbiciunilor pe care, tot Tu, mi le-ai lăsat. Mi-ai dăruit libertate, ca să fie asemenea Ție. De ce mi-ai dăruit-o? Dacă ea ar putea să fie prețul răscumpărării mele, mă lipsesc de ea. Te voi urma...

O, dar știi că tu vrei luptă; lupta pe care tu ai luptat-o pe pământ și aș fi așa de mic dacă n-aș primi-o. Tu ai spus Apostolilor și, prin ei, mi-ai spus și mie: *Acestea grațiu-le-am vouă ca întru mine pace să aveți. În lume aveți turburare, ci îndrăzniți. Eu am biruit lumea.*

În pragul Învierii – rugă spre cer

Așadar, să îndrăznim și prin îndrăzneala noastră să biruim lumea tuturor ispitelor. Ajută-mi să-ți slujesc Ție. Învăță-mă să mă rog și, apoi, să plâng împreună cu Petru în urma lepădărilor mele.

Lasă-mă să iubesc pe de-aproapele și pe vrăjmașul meu. Stinge ura ce se frământă în mine și dă-mi în schimb tăria iertării tuturor greșiților mei.

Învăță-mă să cred în Tine, Doamne. Tu ai zis: *Puțin mai sunt cu voi și mă duc la cel ce m-a trimis. Cui îi este sete să vie și să bea. Acela ce crede în mine, râuri de apă vie, precum a zis Scriptura, vor curge din pântecul lui.*

Ajută-mi să aud Cuvântul Tău și fă-mă să înțeleg glasul rugăciunii tale îndreptată, cu puțin înainte de moarte, spre tronul tatălui: *Eu pentru aceștia mă rog, nu mă rog pentru lume, dar pentru cei pe care mi i-ai dat căci ei sunt ai tăi. Și toate ale mele sunt ale tale și ale tale sunt ale mele și mă preamăresc întru ele. Mult nu mai sunt în lume, dar ei sunt în lume și eu vin la tine, părinte sfinte, păzește-i întru numele tău pe care mi l-ai dat, ca să fie una, precum suntem și noi.*

Așa te-ai rugat pentru mine. Revarsă-mi în suflet izvoarele dragostei Tale. Pentru că toate limbile omenești și îngerești de le-aș vorbi, dacă m-am făcut aramă sunătoare, ori chimbal gălăgios. Și dacă prorocesc, dacă aș avea și tainele toate le-aș cunoaște și orișice știință, și de-aș avea credință atât de multă să mut munții din loc, - dacă nu am dragoste, nimic nu sunt. Și toată averea mea de aș face-o milostenie și trupul mi l-aș da să fie ars, - dacă nu am dragoste, nimic nu-mi folosește.

Iubindu-te astfel, voi aștepta senin, cum senină e dezmiardarea iubirii tale, ziua când mă vei chema la Tine. Moartea va semna atunci un liman, nu o pedeapsă. Iar viața un prag de încercare aspră, cu clipe de desfătări logodite cu păcatul.

Nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu.

Și pentru a fi viu, simt că trebuie să te iubesc, Doamne. Nu din dorința răsplătirilor tale, ci pentru suferințele pe care le-ai îndurat pentru mine.

Iubirea Ta – mântuirea robului Tău.

Praznicul Învierii să însemneze – mai mult decât oricând – prilej de împăcare, de bucurie, de înălțare. Tu mă aștepti, Doamne, - cum aștepti de nouăsprezece veacuri, pe toți acei care ți-au greșit.

Vreau cu tărie, ca prin faptele mele, să-mi poți și mie spune – acum și-n ora morții: *Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău¹.*

¹ *Năzuința*, Bistrița, Anul III, nr. 73, 1940, pp. 1-2.

Prof. SCRIDON OCTAVIAN

TRADIȚII

Ansamblul folcloric Păunița la începuturile lui (fotografie pusă la dispoziție de prof. Florin Hodoroga)

CANTEC

Cântă-mi Someșule alior,
Că m'așteaptă murgul în pripor,
El setos de apă, eu de dor.

Cântă-mi verde frunză șopotind,
Molcom, sunurile când se'ntind
Și tristeți de moarte mă cuprind.

Cântă-mi holdă, ce te legeni lină,
Cântă-mi rod ce tremuri în grădină,
Cântă-mi stea și cântă-mi tu lumină.

II

Hei crâșmare... sta u ca pus pe jar,
Scoate trișca prinsă la șerpar
Și sloboade-o doină de amar.

Și-o sloboade, mort de-aș fi, s'aud
Sufletu-mi de viață să-l simt ud,
Că-s iar printre-ai mei la Năsăud.

Lumea ce-o să zică să nu-ți pese:
Cine'n crâșmă intră nu mai iese
Pân'n'o sta cinci săptămâni sub mose.

III

Cântă-mi Someșule, cântă-mi val
Că te-oiu trece chiuiind pe cal,
Cătu-i zarea mândrului Ardeal...
LUCIAN VALEA

Ardealul, București, Anul II, nr. 41, 1942, p. 5.

MATERIAL ETNOGRAFIC ȘI FOLCLOR CIOBĂNESC **DIN MUNȚII RODNEI**

- VIII -

TIBERIU MORARIU¹

Povestea celor trei frați

On popă o avut tri feciori și o turmă mare de oi. Departe de sat, o avut niște munți. Primăvara, cân o vinit vremea să margă cu oile în munce, o zâs cătă tata lor cătă feciori că oricine ar zăce noapcea ceva cătă iei, să nu răspundă. Feciorii o ascultat pe tata lor. Cu ajutoru lui Dumnezeu, iei o plecat cu oile în munce și noapcea o agiuns într-o poiană frumoasă. După ce o sosât, o muls oile, o cert lapcile și s-o așezat și iei. Noapcea, târziu, într-o vreme, o auzit pă cineva strigând: Vai frigu-mnii, vai frigu-mnii! Unu dintre o zâs să îl ceme să să încălzască. Atunci cel mai mnic dintre frați le-o spus să nu-l ceme, că așa le-o spus tata lor. A doua zi, cân s-o crepat de zăuă, s-o dus mai departe cu oile și noapcea, într-o vreme, o ajuns în altă poiană mare. După ce o sosât acolo, o muls iar oile, o cert lapcile și s-o așezat și iei. Într-o vreme, iar o auzât strigând: Vai frigu-mnii, vai frigu-mnii! Și l-o cemat. O vinit on ficior frumos și voinic și s-o încălzit, s-o încălzit la foc. Dup-aceea păcurarii i-o belit o jită, iar fecioru i-o întrebat că unde mărg, iar iei i-o spus că în muncele Pcețriș. Atunci fecioru le-o spus că și iel are o turmă de oi acolo, și o zâs că și iei trăbă să margă la oile lui. După ce o mâncat bine ficioru și s-o încălzat, s-o dus mai departe, iar păcurarii o plecat a doua zi mai departe, până o agiuns în muncele Pcețriș.

După ce o agiuns în munce, iei ș-o tomnit coliba și celelalte rânduiei, și după câteva zăle, cel mai mare fecior dintre frați, s-o dus cu oile pă munce. Dintr-un vârful mai de munce, o văzut niște curț tare faine, cu mulce oi pă lângă iele. Atunci ficioru o început a puhăi: puu, măă! Ficioru de la curț i-o spus să să țape la vale. Atunci ficioru s-o țapat și după ce o sosât acolo, o zâs ficioru de la curț că-i tare somn, că o vinit din sat și să-l lase să să culce, iar cân a cerbe oala cu apa să-l scoale. Cân o clocotit căldarea, ficioru de la curț s-o sculat și l-o țapat pe păcurar în căldarea cu apă și după aceea l-o mâncat.

¹ Articolul de față, scris de Tiberiu Morariu face parte din lucrarea *Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei*, în „Vatra” – Revista învățătorilor din județul Năsăud, Anul V, Nr. 6-12, iunie-decembrie 1939, pp. 168-173. Notele ce urmează fac parte din lucrare.

O trecut câteva zăle și cân o văzut frați că cel mai mare nu să întoarce, atunci o plecat mnijlociu să-l cate pă munce și o început să puhăiască. Cân l-o auzit ficioru de la curț că puhăiește celălalt frace, l-o cemat în vale și după ce o ajuns acolo, l-o întrebat că unde-i fratele lui. Iel i-o spus că-i dus după apă. Atunci o zăs să-l lase să să culce puțân, că-i tare trudit și cân a cerbe apa aă-l scoale. Cân o început să clocotească apa, l-o sculat, iar iel o făcut cu păcurariu zup în căldare și l-o cert, apoi l-o mâncat.

După câteva zăle, după ce o văzut cel mai mic dintre frați că nu se mai întorc frați lui, o mârș pe munce, să-i cate. Iel încă o văzut curțale și o început să puhăiască, atunci ficioru de la curț l-o cemat la vale. Acolo o întrebat cu curaj că une-s frați lui de nu să mai întorc. Ficioru i-o spus că s-o dus după apă, iar până s-or întoarce iei, iel să-i puie apă să ciarbă și cân a clococi, să-l scoale. În vreme ce ficioru dormea, iel o umblat prin curț și o aflat oasele fraților lui. Atunci a dat foc la colibă și o țapat apa clococită pă smău și i-o fript ocii cu cărbuni.

Smău o zăs:

Alelei, curvă de câne,
Cine ce-o-ncălțat,
Bine ce-o-nvățat.

După aceea, o zăs smău câtă păcurar: m-ai orbit și-ț dau tăt iosagu și tăt munți, dară drept că ță le dau numai pă număr. Cân o vinit să numere și oile, păcurariu o fugit repede în strungă, o belit on berbec și o îmbrăcat pcelea de berbec pe iel. Cân o ieșit berbecule, smău o zăs: săracu bucălău moșului că se duce. După câțiva pași, păcurariu i-o spus: ieu am fost bucălău. Atunci smău o zăs iar:

Alelei, curvă de câne,
Cine ce-o-ncălțat,
Bine ce-o-nvățat.

După câtăva vreme, smău i-o dat păcurariului on inel și i-o spus dacă-l ie, are să-i prindă bine. După ce o băgat în deget inelu, smău o zăs: inelaș, ineluș, țanemni-! atunci păcurariu o tăiet degetu cu inel cu tăt și l-o zvârlit. Păcurariu scăpat, ș-o luat oile și s-o dus cu iele la ceialaltă turmă, a lu tată-so.

Cân s-o apropiat vremea de mârș în hotar cu oile, o pornit cu amândouă turmele peste munți, o întâlnit tri câni, pă care i-o botezat: „ne aude”, „ne vede” și la al trilea, „greu ca pământu, repede ca vântu”.

După mai multe zăle de drum, o ajuns în hotar, dară fără cei doi frați, care n-o ascultat de învățatura tătâne-so. Acasă a stat doi, până la trii ani, până i-o vinit vremea să se însoare.

În vremea asta i-o trecut la smău, la oci, și nu ș-o uitat făgăduiala, care i-o spus-o păcurariului, că are să-l cerce cân i-o ci vremea mai dragă. Cân i-o fost nunta, o mârș smău la casa păcurariului și o străgat de sub fereastră, să iasă până afară, că-i trăbă. Atunci colacu de cununie, care iera în cui, i-o răspuns: stai. Că și ieu am stat! Smău l-o străgat a doua oară, iară colacu i-o răspuns să steie că și iel o stat: o dat Dumnezeu

de m-o arat și m-o sămănat, o dat mulce vremi grele peste mine și am crescut și m-am făcut și m-am și m-am copt și o vinit cu niște săgeți și m-o tăiet. M-o făcut grămezi și m-o pus pă niște țăpuști și tăt m-o spart. O venit de m-o dus acasă, m-o băgat într-o șură, une m-am hodinit. După aceea m-o îmblătit și ce-o fost bun o ales, ce-o fost rău o țapat. După aceea m-o gândulit, de m-o dus la moară și m-o făcut fărină. De acolo m-o adus acasă, m-o cernit și m-o pus în niște coveți mari și o turnat apă peste mine. Apoi, acolo m-o zolit multă vreme și apoi m-o aruncat în foc să ard. De cum m-o scos să mă hoginesc, m-o dus la biserică, iar de acolo m-o adus acasă și m-o pus într-on cui.

Cân ș-o gătat de spus povestea, colacu, cocoșul o cântat și s-o crepat de zăuă, atunci smău s-o dus de acolo.

Ficioru ș-o luat oile, și câinii și o mârș multă lume în împărăție, până o ajuns la mama smăului. Acolo s-o băgat la tri sute de capre și o zâs, că ce-a da Dumnezău.

Iel o cu câinii și caprele la pășunat, iar mama smăului i-o spus la ficioru iei că l-or mnca. Smău s-o făcut pciatră de moară, ca atunci cân a intra în ocol, să-l prindă pă păcurar și să-l mânce. Câinii însă o venit înaintea caprelor și s-o apucat de pciatra de moară și o ros-o atâta vreme, până n-o rămas nimnica din ea. Mama smăului s-o sfătuit cu ficioru ca să facă o vreme greș și cân s-a întoarce păcurariu de la capre și a mere să să încălzască la cuptor, care iera făcut de ficioru iei, să-l prindă cuptor și să-l ardă. Dară câinii iar o venit mai repede și o strâcat cuptor. Atunci smăoaica o zâs cătră păcurar că o prăjât nește carne pântru câni și mere afară să le deie carne. Ea o încis câinii într-on grajd și-apoi i-o spus ficiorului iei că amu poate mere să-l mânce. Păcurariu o mârș de s-o suit într-on brad șiă o dormit acolo până într-o vreme cân o venit smău sub brad și o zâs: coboară gios să te mănânc.

Ficioru o zâs: na-ț cușma și-ț șterge balile, să-mi iert păcatele. După-aceea o mai stat și o zâs smău cătră ficior: coboară gios, să te mînc și să mă duc. Păcurariu i-o aruncat sumanu și i-o spus: șterge-ți balele ca să mă mântui. Câinii o auzât celea ce grăia smău cu păcurariu, atunci iei s-o izbit de ușă până o spart-o și o ieșit afară. Cum fugeu prin pădure, tăț brazî să rumpeu și cân o zărit păcurariu, o zâs iei: Domn, domnuțu nost, ce să facem cu iel, că-l avem jiu. Atunci s-o apucat de iel și l-o făcut tăt bucăți. Păcurariu ș-o luat caprele și s-o dus la babă, cu câni cu tăt, ca s-o omoare. Baba cân l-o văzut jiu, o zâs să o lase în pace că-i înjie frații.

Smăoaica o mârș să adune oasele și o suflat peste iele și iar s-o făcut oameni. După-aceea s-o dus iar pă lângă babă și o zâs: cânușii mei! Atunci baba o făcut on toiag și odată s-o făcut două mere de aur. Păcurariu, cu frații lui, o luat merele și caprele și s-o dus acasă.

Runcul Salvei – Toader Petre, 51 ani – 1934.

Ca să vadă cât de tare ierau mai demult păcurarii, apoi să dă în trântă dreaptă; rădică ruda; să dă în cârligate, svârle bota ori câte un bolovan la depărtare mare, cu care tălăiau, ori duceu greutăți tare mari; ori care pucea pringe on cal sălbatic, ori să-i fure, fără să-l poată pringe. Mai kierau viteji și aceia care se băteau cu urși, că din Runc, tata

lui Anton Moșdroagă – ca bouar – s-o bătut cu on urs și iel ave numai săcurea și tăt l-o putut fugări. Ion Dumitru, Bârzău, bătrânu o scos în vârful muncelui Craia, on giuătate de bou. Alți duc fân mult în cap, cu furca, ori cu paru. De tâlhari să apără așa: că pun o formă de om, din fân, în colibă, să creadă că-i păcurarul. O acopăr cu sumanu și clopu, iar păcurarii stau ascunși afară, la pândă. Tâlhariu socoate că păcurariu doarme dus în colibă. Apoi cân intră în staur, îl pocnește. Altă dată câte pe un slăbănog, îl lasă anume să fure oi la pășune, ca apoi prinzându-l vinovat, să deie în șcimb mai multe oi, ori ca să poată zăce că și iei îl fură, că acela o început. Cân să bat între iei, să ajută mai mult cu câni, care-i ajută tare mult.

Adevărata vitejâie la păcurari îi atunci la care sunt oile mai bine îngrijite, mai bune.

Ierau mai de mult păcurari care, în bătaie ierau atâta de tari, că une da cu mâna și cu pumnu, crepa pcelea și ieșă sânge.

Pă tâlharii care-i prind, îi leagă de vârteju cujbei de la stână și îi afuma acolo până să fac neoameni.

Runcul Salvei – Ion Pavelea, 60 ani – 1935.

La Sâmedru (Sf. Dumitru), coboară în sat tăț păcurarii, că atunci îi zâua lor. Iei mărg la joc și fetele de frunte, din sat, joacă cu iei, ca să joci cu păcurarii îi lucru de cinste.

Găureni – George Celceanu, 70 ani – 1934.

Pe la Sfântu Petru îi zâua păcurarilor, și la Sâmedru încă-i zâua lor, ori cum să mai zăce, îi zâua răilor. Apoi atunci mărg la târg și beau, iar după aceea mărg la joc și joacă. Fetele îs tare fâltoase dacă joacă cu păcurari, de aceea să freacă de cămeșă lor, ce-i neagră, ca să poată arăta și la altele că o jucat cu păcurarii.

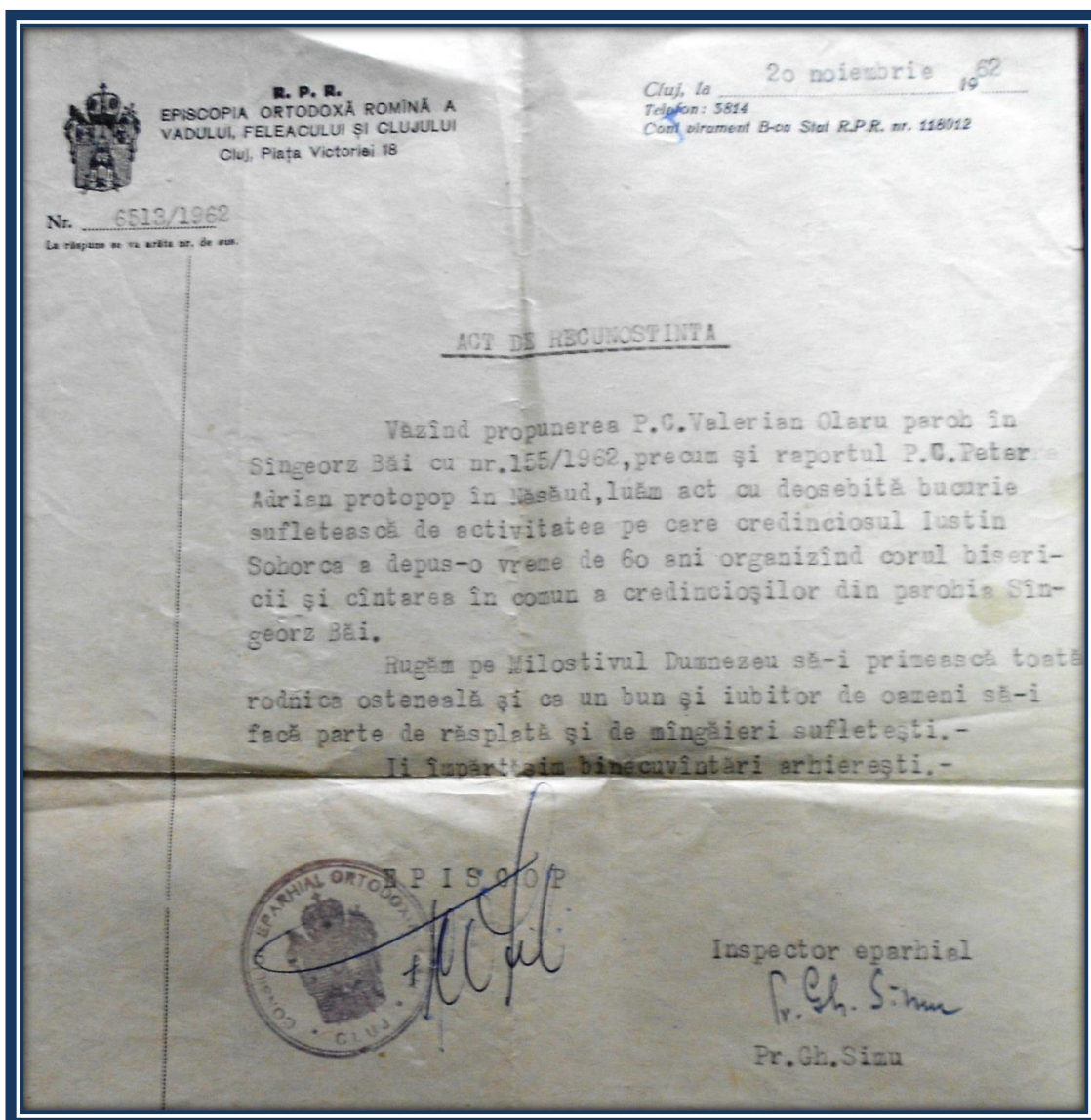
Parva – George Rus, 35 ani – 1932.

Sfântu George s-o băgat odată la on boier la oi și după ce le-o luat în samă, toamna, apoi o mărș cu iele la iernat în munce. De acolo nu s-o mai întors până primăvara, și le-o grijit acolo. Într-o zî o început să cânte în fluier și oamenii care erau, l-o auzât și de atunci o numit zâua aceea Sfântu George, zî de sărbătoare pântru oi. Tăt arunca nu lucră oamenii ca să margă bine oilor.

Boieru tăt auzea că o sosât păcurariu acela, cu oile lui și nu-i vine să creadă, până cân, într-o zî, s-o întors cu tăte oile frumoase și cu mnei. Arunci l-o întebat pe Sfântu George, că ce să-i plăcească, pântru că le-o iernat așa de bine. El i-o răspuns că nu-i trăbă nimnic, decât voaie bună.

Găureni – George Telcean, 70 ani – 1934.

RESTITUIRI

Facsimil după un document găsit în arhivele din Bistrița (Fondul George Uza)

Insemnătatea muzeelor

și
Apelul către săteni de-a con-
tribui la îmbogățirea muzeului
național ce să înființeară în
Năsăud.

Disertație scrisă și rostită de în-
vătătorul Fustin Sohorca în sedin-
țele publice ale cercului cultural
Sângeorgiul-Român în primăvara
anului 1924. —

Sângeorgiul-Român luna Mai 1924.

Fustin Sohorca
inv. în Sângeorgiul-R.

Facsimil după un document găsit în arhivele din Bistrița (Fondul George Uza)

ÎNSEMNĂTATEA REUNIUNILOR CU PRIVIRE LA ÎNAINȚAREA POPORULUI ROMÂN

- II -

IUSTIN SOHORCA

Motto: În unire e puterea

Omul are chemarea, ca cu ajutorul minții să afle mijloace noi la atingerea scopurilor și modalități mai acomodate la împlinirea lucrărilor sale.

Omul trebuie, dar, să se cultive.

Să-mi spuie cineva, prin ce ne putem cultiva mai bine prin citit? ... Așa, așa dragii mei, prin citit ne cultivăm.

De multe ori putem auzi pe unii care ar avea plăcere de citit, că nu știu ce cărți să citească, pe alții că sunt cărțile scumpe și banii îi trebuie la alte necazuri.

Eu zic, că aceia sunt în rătăcire. Să citim cu deosebire cărți economice, căci acele ne sunt mai de folos nouă plugarilor.

Ceea ce se ține de prețul lor încă e ușor de ajutat.

Câți bani cheltuim numai să nu fie în pungă?

În loc să dăm banii ce ne întrec de la alte necazuri, pe lucruri mai puțin folositoare, mai bine să-i dăm pe cărți care, în caz de nevoie, sunt ca un sincer sfătuitor. Sau dacă, totuși, ni se par prea scumpe, să ne asociem mai mulți și așa să ne procurăm.

Să înființăm reuniuni de citire care, pe lângă o taxă foarte neînsemnată, ne ușurează posibilitatea de a avea la dispoziție cărți de mare folos spre citire.

Să lăsăm obiceiul dăunos de a merge seara cu pipa la vecini, unde nu auzim ceva lucru din care să putem trage ceva folos sau dacă, totuși, nu voim a o face aceasta, barem să ducem o carte frumoasă și să o citim împreună. Dar mai bine ar fi de le-am lăsa și să ne adunăm în serile cele lungi de iarnă în localul destinat pentru sediul reuniunii, acolo cui îi place citește, conversează lucruri folositoare sau se petrece în altă formă.

Înființați, deci, reuniuni de citire căci prin ele se poate câștiga cultura adevărată.

2. Reuniunile economice

Să ne punem prima dată întrebarea: ce este economia și cine se poate numi econom?

Economia este măiestria prin care omul, în mod rațional, câștigă, păstrează și folosește mijloacele necesare pentru susținerea vieții. Econom, se poate numi acel individ care urmează regula de sus, adică prin muncă rațională câștigă, din ceea ce câștigă folosește – ținând strict la zicătoarea: *Nu da banul pe ce-ți trebuie, ci-l dă numai pe ce-ți*

este necesar – iar restul îl pune, știți: *bani albi pentru zile negre*.

Dar, - durere - pe terenul acesta stăm cam slab

Lucră omul de dimineața până seara și, totuși, de multe ori nu-i *Doamne ajută*. Cauza la aceasta e sporirea oamenilor și slăbirea pături roditoare a pământului. Ce ți-ar fi să crească și pământul în măsură cu sporirea oamenilor!

Nu crește, ci rămâne tot așa, ci oamenii se înmulțesc!

Nu-i chip să poată îndestula pe toți, cu deosebire, căci nu e lucrat rațional! ... Trebuie, suntem datori chiar, a ne îndrepta și în privința aceasta.

Îndreptarea aceasta o putem face înființând reuniuni de plugărit.

Alt mijloc despre a cărui folos nu mai încape nicio îndoială, este prăsirea vitelor economice.

Plugarul român trăiește mai mult din vite.

Trebuie, dară, să căutăm și să studiem soiul de vite ce voim a ținea. Să fie vită acomodată ținuturilor noastre și să aibă trecere la târg.

Nu e destul să ne fie grajdurile pline de vite și să ne fâlim cu un număr mare de ele și acelea să nu fie acomodate locurilor noastre, ci e mai rentabil a ținea numai pe jumătate, dar acele să fie unelte bune pentru noi și acomodate timpurilor noastre.

Că ce soi de vite să ținem, iarăși ne spune reuniunea economică.

Productele câștigate încă trebuie întrebuințate în mod rațional.

Fiind, deci, în limpede cu regulile economice raționale, adică știind cum, când și unde avem de lucrat cutare lucru, *sărbătorile băbești* își vor pierde însemnătatea.

3. Reuniunile comerciale

Comerțul este mijlocul de a-mi câștiga u articolu (articol, s.n.) ce-mi lipsește în schimbul altui articolu, adică vinderea și cumpărarea.

Lumea de astăzi e comercială. Fără comerț țările nu ar sta precum stau.

Le trebuie bani mulți, căci necazurile sunt multe și toate trebuie acoperite. Afară de aceasta trebuie să ție pas cu lumea, că de nu, cade la titula de iar necultă și îndărăpțează. Aceasta nu se poate fără bani.

Socotiți dumneavoastră, că țara înaintează numai cu banii ce-i dați ca dări? Nu dragii mei!

E drept, că și dumneavoastră contribuiți foarte mult la înaintarea ei, dar lipsele sunt cu mult mai multe și mai mari, decât să se acopere toate din dări!

Din banii aceștia ieșiți ca dări, cu cea mai mare parte se susține numai armata. D-apoi celelalte de unde? Din comerț dragii mei, din comerț!

Comerțul ține cumpăna între state.

Întocmai ca țările și indivizii.

La o gospodărie sunt multe cheltuieli: ba pe ferecarea unui car, ba pe plug, ba la servitori, ba pe haine și nu le știe nime câte trebuie, fără numai acela ce are de ținut o casă grea...

Însemnătatea reuniunilor cu privire la înaintarea poporului român – II -

Și toate trebuie împlinite la vreme anumită, că de nu, rămânem la sminteală.

Ca să putem învinge cu toate, trebuie să purtăm și comerț, fiecare după putință și cu ce i-a dat Dumnezeu¹.

Fiind vorba de negoț îmi va zice cineva: *Noi nu ne pricepem la așa ceva, pe noi ne înșeală, căci ca jidovul nu-i nimeni al dracului...*

Nu ne pricepem și ne înșeală? Doară și noi avem minte să ne știm valoriza produsele noastre. Ne cugetăm asupra timpului potrivit pentru comercializarea cutărui product, îl vindem când se plătește și, apoi, dacă îți dă prețul adevărat, cum să fii înșelat?

În privința aceasta ne putem lumina înființând reuniuni comerciale.

Vedeți dragii mei, însemnătatea reuniunilor?

Înființați reuniuni că sunt bune, folositoare, căci nu au alt scop decât luminarea voastră! Înființați-le, căci ele sunt menite anume pentru voi!

Mi-am rezervat, la fine, trei soiuri de reuniuni care sunt mai acomodate, mai ușor de înființat și la sate. Despre aceste voiesc a vorbi puțin mai amănunțit. Acelea sunt: *Reuniunea de desdăunare, înmormântare și de temperanță.*

Vitele, la plugarul român, formează averea principală.

Românul când nu are vite e calic, fiindcă locurile locuite de el sunt mai acomodate la ținerea lor, mai departe natura și ocupația sa principală îi este economia de vite.

Din vite își plătește dările, în mare parte de la ele își trage hrana și îmbrăcămintea, cu ele își lucră moșioara, cu un cuvânt: *când are vite, are de toate.*

Capitalul de bani ce-l are, în ce și-l bagă, dacă nu în vite? În vite, căci dacă Dumnezeu le dă rând bun și le ferește de morburi (boli, s.n.), banii cresc în ele. Și e bine așa. Dar și vitele sunt supuse morburilor și au și ele sfârșit cândva.

Adeseori – cu durere – vedem oamenii negri ca tina de supărați, întrebați fiind de cauză, îți răspunde cu lacrimi în ochi că au păgubit cu un bou. I s-a surpat la munte și a rămas calic. Bietul are dreptate. A rămas sărac, e adevăr!

Închipuiți-vă oameni buni, omul cu paguba e îngreunat cu familie grea. Sumulița de bani, ce biată a avut-o strânsă, Dumnezeu știe cu câtă trudă, a băgat-o în o pereche de boi ca să-și poată lucra pământul și să fie și el om între oameni.

Și iată, îl vedem păgubaș, că știți și dumneavoastră că *ața se rupe unde e mai subțire.*

Cutreieră satul, rugând pe toți să se însoțească și să cumpere carnea.

Românul, de la fire, e milos, merg și-și iau unul un *font*², altul doi, sau se însoțesc și cumpără un *fârtai*³ întreg.

¹ *Foaia poporului*, Sibiu, Anul XIII, 1905, nr. 42, pp. 558-559.

² *Font*, -uri, s.n. – 1. Unitate de măsură pentru cereale echivalent cu 1/2 kg (ALR 1971: 419; Săpânța). 2. Cântar (ALR 1973; Bârsana, Mara, Giulești). 3. Greutate de 1/2 kg utilizată la cântărirea cerealelor: „Fiarele-s de un fontuț / Le-a purta mândru răruț” (Bârlea 1924 II: 60). – Din germ. Pfund „livră”, (Țurcanu 2005).

³ FÂRTĂI, *fârtaie*, s. n. (Reg.) Sfert. – Din magh. fertály.

Nu-i vorbă, banii deși nu toți, îi ies bietului păgubaș.

Dar un necaz niciodată nu vine singur, ci trage după sine pe alte două sau trei. Așa și cu bietul om al nostru.

Necazul cel dintâi îi vine de la jidovul ce ține în arendă strângerea *actisurilor*.

Bietul de el, ori nu a știut, ori în supărarea sa a uitat că nu i-a fost iertat a vinde nicio bucătură de carne până ce va plăti *actisul*. Și apoi, jidovul e de limbă și lege străină. El nu cunoaște mila și nici crezământ nu dă, ci se bucură de asta, face arătare și apoi vine pedeapsa pe bietul păgubaș, ori apoi jidovul îl silește pe cale de *pace* a-i plăti *actisul* întreit sau împătrit.

Al doilea necaz îi vine de la medic, căci a vândut carnea fără concesiune. Face și el arătare și vine a doua pedeapsă...

Bietul om e și în pagubă și cu gloabe strașnice, așa încât o mare parte din prețul vitei, ori merge la punga jidovului, ori în pedepse.

Și a rămas în adevăr, sărac! Nu voi aminti necazul ce l-ar avea când paguba aceasta l-ar fi ajuns primăvara în timpul lucrului.

Este mijloc de scăpare și ajutorare în privința aceasta.

Mijlocul îl poate găsi oricine, căci nu e altul decât *Reuniunea de despăgubire*.

Reuniunea are de scop de a șterge lacrimile din ochii nenorociților păgubași de vite.

Membrii săi plătesc în tot anul o sumă foarte neînsemnată de bani, din aceștia la un caz de pagubă, membrul păgubaș primește imediat prețul vitei.

Nu e aceasta o instituție din cele mai frumoase și nobile?

Spuneți dumneavoastră, n-ați fi bucuroși când la un caz de pagubă – doamne ferește – ați primi suma cu care ați păgubit?

Vedeți, dară, câtă bucurie, cât folos și câtă binecuvântare aduce o reuniune de aceasta? Mai adăugăm scutirea de diferite pedepse.

Mijlocul îl avem în mână numai trebuie folosit, să înființăm, deci, *reuniuni de desdăunare!*

O instituție, nu mai puțin salutară, este *Reuniunea de înmormântare*.

Această reuniune, în linii generale, o putem asemăna cu cea de mai înainte, căci scopul ei încă este un fel de despăgubire sau, mai bine-zis, asigurarea cheltuielilor de înmormântare.

Dauna cea mai mare a unei familii este pierderea căpeteniei sale sau a unui membru din ea. Dauna aceasta e de multe ori așa de simțită și mare încât nu există avere pe lume și nu-i în stare nimeni a o despăgubi.

Câți orfani și văduve rămân fără sprijin și fără de a avea cineva tragere către ei.

Durerea acestora, în zadar am proba – o măsurăm cu gândul, căci nu o putem. Nu o știe nimeni decât Dumnezeu și cei ce pătesc¹!

(va urma)

¹ *Idem*, nr. 43, pp. 574-575.

UN POET GRĂNICER - VASILE AL-GEORGE -

IOSIF E. NAGHIU

În *Țara Năsăudului* unde *spațiul mioritic* (în sensul dat de domnul Lucian Blaga) s-a păstrat nealterat, au apărut deseori figuri sărutate de *Muzele române*. În deceniile postbelice, printre poeții grăniceri se numără și frații Ion și Vasile Al-George, din frunza comună grănicerească Sângeorz (numită de domnul Mehedinți Karlsbadul Românesc).

Vasile Al-George apare în poeziile sale (*Pământ*) ca unul dintre *oamenii de mers* a domnului Aron Cotruș, un om ca toți ceilalți, care are vervă de a ne comunica în fraze armonioase și în cuvinte simple și foarte *românești* (în sensul de răspândire geografică) ceea ce simte el.

Pentru a putea avea o privire de ansamblu asupra acestor poezii comparabile cu o statuie piramidală pe care, spre a cunoaște, trebuie s-o privim din toate părțile și, apoi, să afirmăm că e bine sau mai slab construită, vom aplica vechiul principiu politic al Austriei secolelor trecute – *Divide et impera*. Vom împărți poeziile sale în : I) filosofice; II) pasteluri; III) din viață; IV) erotice și V) traduceri.

I) Universul cel himeric există *de la și până la* și după vorba anticului Heraclit – *curge* – în timp. Dar ce e acest timp în care există și se petrece totul? Indiferent dacă e ceva aprioric sau aposterioric ce e ca existență?

*În tine începe visul și tot în tine moare
Stăpânitor de toate, tronând din început*

(Timpul)

În acest timp ca entitate metafizică, universul e o *frunză* în vâltoare. În el nu există trecut, prezent și viitor, toate se-ncheagă. Prin timp se-ncheagă și forța vitală, biologicul din cosmos. Dacă lumea există în timp, iar timpul pentru mine.

Prin tine trece lumea, ori tu prin dânsa treci? (Timpul)

Problema pusă în felul acesta de autor pare un *loc deschis* pentru o teorie a nașterii Universului din timp. Dacă am formula o astfel de cosmogonie, cred că n-am fi nici mai prejos, nici mai presus de teoriile vechi, după care cosmosul s-a născut din apă sau din alte elemente. Ontologic vorbind, care e rostul timpului? Fără el n-am ști nici *tortura așteptării*, nici *mulțimea plăcerilor*, nici *chinul de-a străbate întinsul depărtării*, nici sete, nici amar și nici foame. Din aceste premise, rezultă în mod logic că existența noastră e legată de timp și că o cerere ca aceia a lui Lamartine *o timp, oprește-ți aripile* înseamnă încetarea ritmului universal și dispariția noastră. Timpul care curge mereu, se pierde printre noi sau noi ne pierdem în el? am putea face următoarea comparație plastică – timpul e un puhoi puternic care are apă așa de multă încât nu i se termină niciodată, iar noi suntem ruine puse în decursul albiei. Apa spală în fiecare moment și în urmă duce ruinele:

*Ale uitării umbre s-aștern
Pe fluviul care curge netulburat etern*

(Timpul)

Dacă timpul e un adversar așa de mare al omului, poetul își găsește un prieten și un tovarăș de suferințe în Mare. Valurile, crescând ale mării, sunt ca și gândurile poetului. Ambele tind spre cer, dar niciuna nu ajunge. Nereușita e urmare fatală.

*Sortiți suntem de-a pururi, să ne strigăm durerea
Născuți de aceeași mamă, munciți pe același gând
În neputința noastră, pierzându-ne puterea
Pornim potop de valuri, dar toate mor de rând
În vuietul în care ne amintesc durerea*

(Focul)

Un alt prieten și, chiar protector al omului, e focul pe care poetul îl idealizează.

*Te știu, te simt, te preamăresc cântec
Tu te-ai aprins în soare, umplând nemărginirea
Soarele, din înălțimea lui, trimite razele-i binefăcătoare prin care:*

... darnic verși pe țarini viața rodnică

Poetul îl consideră un fel de substanță universală și primară:

*Mai jos de unde începe a fi necunoscutul
În adâncimi ascunse de-atât-amar de vreme
Tot tu scânteie sacră, tot tu ești începutul*

(Focul)

Razele acestui soare le simte în orice moment. I se aprind în sânge. Ochii îi sunt de flăcări. Buzele îi sunt de jar. Care sunt factorii care au determinat pe autor să fie așa de mare admirator al Soarelui? Putem presupune că l-am influențat poveștile someșene despre soare sau teoriile științifice după care pământul s-a născut din soare și e determinat de el în multe fenomene terestre. Abatele Th. Moreux, prof. univ. și directorul observatorului astronomic din Bourges, susține (*Le senigmes de la science*, 2 volume) că perturbațiile petelor solare determină până și alternanța perioadelor de pace și războaie pe pământ. Ar

UN POET GRĂNICER – VASILE AL-GEORGE

mai fi putut fi influențat și de literaturile orientale ale popoarelor heliolatre. Poezia conține idei generale care ar fi putut fi sugerate de oricare din cele de mai sus. Stabilirea precisă a unui singur curent e dificilă.

Căldura venită de la soare se proiectează asupra pământului. Pământul e locul pe care s-a născut și trăiește omul. Fiind făcut din materie terestră, omul se simte legat de pământ. Ar voi să se-nalțe spre sfere superioare:

*Dar strâns mă ții legat de tine
Pământ nesimțitor, pământ*

(Pământ)

Înălța se pot numai gândurile omului. Gândul e:

*... coarda unui crin
Dar cad sub batere de vânt
Petale albe pe pământ*

(Pământ)

Poetul a plecat de la ideea bipolarității psihice. Omul e atras și spre sferele superioare, idealizate și spre cele mai inferioare, senzuale. Sufletul ca fărâmă din lumea spirituală tinde spre sferele superioare, dar trupul fiind materie nu se poate ridica. După zbuciumările fluctuațiilor vieții cotidiene și după ce de zeci de ori, *nuferii se sting cu anii*, urmează moartea. Din poezie am putea scoate concluzia că moartea e o fericire. Ea înseamnă desfacerea a două elemente eterogene și reintegrarea fiecăruia în șirul elementelor homogene. Corpul crede că:

Eu sunt doar temnița-n care te-a zăvorât o crudă mână
pe când sufletul:

Tu ești scânteia, ești lumea ascunsă în pumnul de țărână.

Pumnul de țărână, corpul – e supus miilor de patimi. Dacă am putea smulge trupul din *valul întunecat* și să-l înălțăm tot mai sus pe scara valorilor spirituale – excelsior:

*În liniștea visată sub cerul sinelii
Nemuritor și fraged ca floarea primăverii
Voi bea lumini din soare, când piere-n faptul serii
Continuându-și drumul prin negrele vecii.*

Deși ar fi aici, totuși omul s-ar simți nefericit:

*Coboară-n mine-nghețul acestei vagi tăceri
Și lacrimă se naște sub pleoapele de seară
Căci simt cum urcă-n pieptu-mi pe aripi de dureri
Mereu sfâșietoare ca plânsul de vioară*

Omul se simte nefericit chiar în maya din cauza structurii sale profund faustice. Lipsa de activitate, de emulație, îl face nefericit. Indienii, prin structura lor psihică și prin concepțiile lor etice și sociale, ar susține chiar punctul diametral opus.

Ca încheiere asupra capitolului despre poezia filosofică vom pune întrebarea (care probabil trebuia să fie de la început) ce crede poetul Vasile Al-George despre Dumnezeu?

*La un moment dat
Pe Dumnezeu
L-am smuls din suflet și l-am îngropat
Să nu mai cred în nimeni de-acum
Străin și singur pribegesc pe drum*

Părăsind pe Dumnezeu ajunge nefericit. Nu-și mai găsește mulțumirea sufletească. E într-o apocaliptică învâlmășeală. Spre a-și recâștiga fericirea și mulțumirea sufletească:

*Gândul meu
Însetoșat de Dumnezeu
Cutreieră, străbate firea
Și nu-l găsește nicăieri.*

Nici natura care e așa de frumos descrisă și de mistici, în care Sf. Augustin și Sf. Francisc din Assisi vedeau pe Creator, nu-l mai poate face să-și regăsească fericirea.

II) Pastelurile lui Ion Al-George sunt descrieri statice de tablouri ardelenesti, din viața de la țară, în care totdeauna apare în strofa 2 și persoana autorului. Să luăm un exemplu:

*Risipită-i frunza codrului și zarea
Neguri o cuprind
Vântul tristei toamne și-a început cântarea
Și în frunze moarte și-a îmbrăcat cărarea
Iar de paseri cârduri negre, călătoare
Aripile-ntind
Întind văzduhul înspre țări cu soare*

(Toamna)

Acest peisaj s-ar putea reprezenta pe un singur tablou – frunze căzute, toamnă, păsări în cârduri zburând spre apus. În strofa 2 apare și poetul în cadrul peisajului de mai sus:

*Și-au rămas de toate cârdurile-n urmă
Iar un dor nebun
Obositul suflet neîncetat mi-l scurmă
Și mereu sporește a visurilor turmă.*

Tot așa de toamnă a pastelul *Sub cer de plumb* în care ne prezintă un câmp pe care nu mai e nicio plantă, nicio frunză verde, iar ultimul stol de păsări pleacă în țări mai calde.

Pastelurile lui Coșbuc par mai obiective. Poetul nu apare direct în el. Pare că George Coșbuc s-a urcat pe un deal din jurul satului natal, înconjurat de dealuri – *cum încinge mândra brâu* (G. Coșbuc) și de acolo se uită printr-un aparat de fotografiat, a cărui clișeu reproduce foarte fidel tot ce se zărește. Pe Vasile Al-George ni-l închipuim mai devreme ca un boier ce pleacă toamna pe șesul din jurul orașului sau a satului său și interpretează obiectiv ceea ce vede, crezându-se el centrul pastelului.

UN POET GRĂNICER – VASILE AL-GEORGE

Vasile Al-George are un pastel în care ne place să vedem descrierea unor peisagii din Munții Rodnei:

*Frunze moarte cad în vânt
Cântă vântul, cântă apa
Cântec sfânt
Vremea-nfinge-n mine sapa
Ca-n pământ
Și sapă groapă
Cețuri sure stau pe munți
Ca turbare
Pe îngândurate frunți
Și coboară-n caravane
Turme mari de oi bârsane
Baci cărunți
Bat tălăngi și codrii plâng
Bruma cade
Lacuri moarte mai răsfrâng
În cascade
Cad pâraie... Șters în gol
Piere cel din urmă stol.*

Pastelul acesta poate fi integrat și în cadrul *Transilvanismului*.

III) Vasile Al-George descrie și scene din viața lui intimă. Într-o zi *Rezemat cum stau așa* se gândește departe, la corespondența lui:

*Parcă-mi spune cineva
Să-ți scriu o carte*

Într-o zi de toamnă, când afară e vânt și ploaie, autorul trage zăvoarele. Soția și copilășul dorm. Poetul se gândește pe stradă și caută locuitori pe imperiul lui Hader și i-ar lua soția și copilul? S-ar spune cu toată energia:

*S-apuc cu mâinile amândouă
Albastrul cer de câte-o zare
Și pânza lui cusută-n aur
S-o smulg spre-a vă-nveli pe voi*

E dragostea paternă și filială, care ar face ca poetul să reacționeze pentru apărarea membrilor familiei sale. Poeziile care descriu situații din viață sunt foarte discrete, par mici confesiuni sincere. Nu conțin lucruri importante, dar naivitățile sunt expuse sugestiv.

IV) Scrie cineva că amorul e unul din lucrurile în fața căruia orice om ia atitudine. E obligat de o necesitate. Atitudinea o ia oricine, indiferent dacă e pozitivă sau negativă. Ce e iubirea după Vasile Al-George? Ne-o spune în poezia *Pumnal de aur*:

*Iubire
Pumnal de aur.*

Definiția pare o adaptare a mitologicului – iubire – sabie a lui Cupidon. Ne miră faptul că-i zice – pumnal de aur. Eu i-aș da numele unui metal mai puțin nobil. Pumnalul se-nfinge în inimi și produce răni. Din sângele ce cu5rge înfloresc flori ca răsăritul soarelui. Dacă omul are voință puternică, sau în spiritul domnului Rădulescu-Motru personalism energetic – poate să scoată pumnalul și să împiedice creșterea florilor roșii.

Iubirea descrisă de Vasile Al-George e destul de morală. Nu-și lasă personagiile să se delecteze în tangibilitatea prozaică. Iubirea:

tu ești Satan, dar tu ești Dumnezeu

poate fi și lume rea. Într-un singur loc găsim un vers mai puțin idealist:

Eram îmbrățișat într-o alee.

V) Vasile Al-George traduce în versuri *Excelsior* din Longfellow-Muni di D. Merejkovskii; *Aș vrea să fiu frăgar* din Szep Erno și *Oda păcatului* din A. Babits. Ca și poporul someșan are nuanțe de determinist:

Tu cauți zadarnic să dezlegi

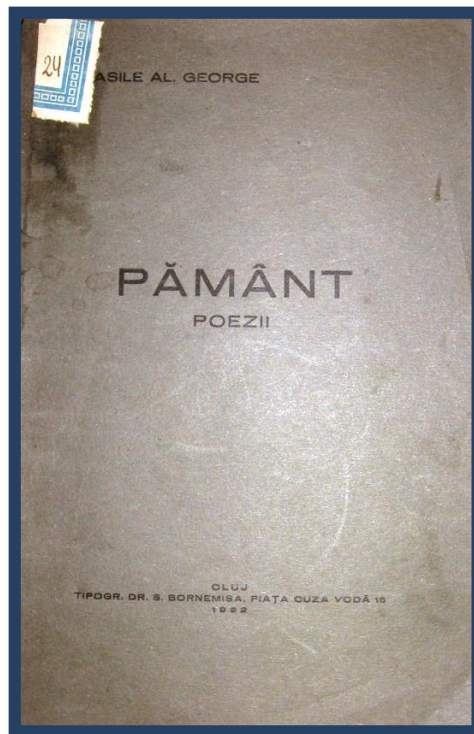
A vieții rost

A vieții taină

Zadarnic gândul tău s-avântă

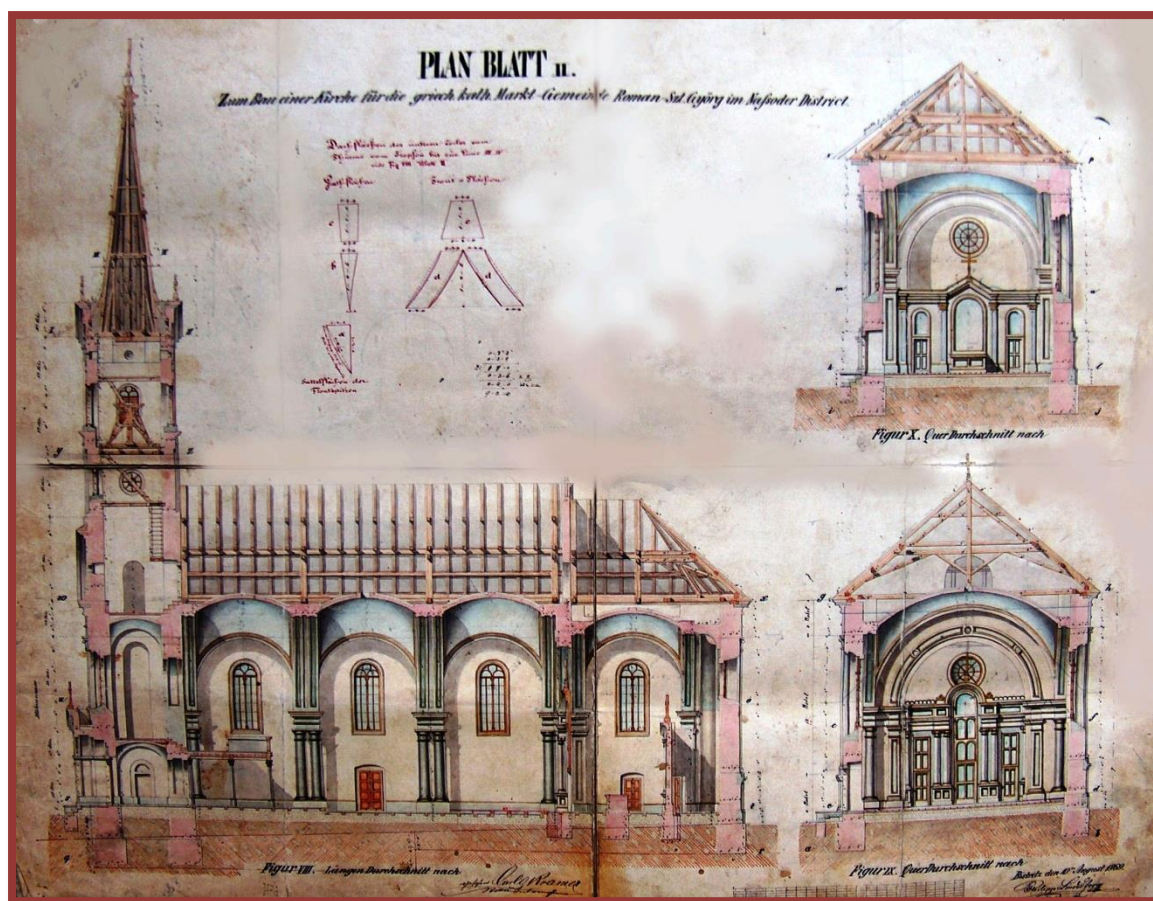
Să spargă zări întunecate

Să afle tainei dezlegare¹.

¹ *Vatra*, Năsăud, Anul II, 1936, nr. 4-5, pp. 96-101.

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

Planul Bisericii „Sfântul Nicolae” (Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

Grănicer sângeorzean (Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș)

Conscripția de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1711

DORIN DOLOGA

După instaurarea stăpânirii habsburgice asupra Transilvaniei, aceasta s-a confruntat cu un moment de criză, reprezentată de răscoala lui Francisc Rákóczi al II-lea, numită și războiul curuților. Declanșată în anul 1703 aceasta s-a încheiat în anul 1711. Dacă la început răsculații au obținut unele succese, în cele din urmă au fost înfrânți de către habsburgi. În timpul răscoalei ținutul năsăudean a fost afectat de rechizițiile pe care cetele răscolite și armata habsburgică le-au impus pentru a se întreține și de jafurile pe care l-au făcut răsculații și ostașii habsburgi. După înfrângerea răscoalei a fost nevoie să se efectueze o nouă conscripție fiscală pentru a se constata situația în care se aflau satele năsăudene.

Conscripția de dare¹ a satelor năsăudene din cercul superior: Năsăud, Rebrîșoara, Rebra, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Sângeorz Băi, Maieru, Rodna din iulie 1711 ne oferă informații importante privind numărul familiilor, caracterul etnic al acestora, numele capilor de familie din perioada respectivă și al judeului, economia locală.

Conscripția înregistra existența în anul 1711 la Sângeorz Băi a 203 posesori și 181 de case². Se constată că în general o familie ocupa o casă și mai rar într-o asemenea casă locuiau două familii. În perioada respectivă o familie era alcătuită în medie din cinci persoane. Satul Sângeorz Băi era bine populat, aici locuind în anul 1711 circa 1 000 de locuitori. Conform recensământului populației din Sângeorz Băi din 1720-1721 aici trăiau 1154 locuitori³. Conscripția ne dezvăluie numele capilor de familie din anul 1711 din Sângeorz Băi. Tot din conscripție aflăm numele celui care conducea satul Sângeorz Băi în anul 1711 și anume judele Andrei⁴. Pentru administrarea ținutului năsăudean magistratul din Bistrița folosea 12 slobodnici și 2 vătășei⁵. În Conscripția din anul 1711 apare menționat în Sângeorz Băi Ioan Gușă Slobodnicul, care îndeplinea această funcție. În ceea ce privește componenta etnică, toți locuitorii din Sângeorz Băi erau români. Întrebuințarea

¹ Impozit.

² Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N.B.N.), *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 18, ff. 22-29.

³ Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *Istoria Județului Bistrița-Năsăud în documente și texte (epocile modernă și contemporană)*, Editura Răsunetul, Bistrița, 2001, p. 21.

⁴ S.J.A.N.B.N., *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 18, f. 29.

⁵ Ion Rusu, *Câteva date privind vechea organizare administrativă și judecătorească a unor teritorii din Județul Bistrița-Năsăud*, în Ștefan Dănilă (redactor responsabil), *File de istorie. Culegere de studii, articole și comunicări*, vol. I, Bistrița, 1971, p. 126.

alternativ de către același individ sau succesiv de către membrii aceleiași familii a unor nume cu o formă asemănătoare este un obicei onomastic frecvent la neamurile dintr-un sat. Pentru identificarea mai ușoară, alături de ceea ce astăzi numim prenume, în conscripție apare și numele, care se referă fie la familia din care provenea respectiva persoană, exprimată prin formule de tipul „a lui Dărăban”, „a Ion”, cu sensul de fiul lui Dărăban, a lui Ion, fie se referă la o ocupație, cum erau Croitor, Morarul, Olarul, Căldărarul, Pușcașul, Cimpoiășul, Vraciul, sau se referă la zona de unde proveneau, cum arată numele de Moroșanul, Ilvanul, Leșanul, Rebreanul.

În ceea ce privește animalele de tracțiune și anume boii, la Sângeorz Băi în anul 1711 un număr de 71 de familii (34,97 % din totalul celor 203 de familii) dețineau un număr de 116 boi. Dintre familiile care posedau boi, 40 de familii posedau câte 1 bou fiecare, 26 familii aveau câte 2 boi fiecare, o familie avea 3 boi, alta 4 boi, iar o altă familie avea 5 boi, în timp ce două familii aveau câte 6 boi fiecare¹. Majoritatea familiilor aveau câte un singur bou. Acest lucru se explică probabil prin mortalitatea mare a animalelor domestice, boi și vite și prin rechizițiile din timpul răscoalei lui Francisc Rákóczi al II-lea, ceea ce a făcut ca multe familii să rămână cu câte un singur bou.

Conscripția din anul 1711 înregistra existența la Sângeorz Băi a unui număr de 40 de familii (19,70 % din totalul celor 203 de familii) care posedau un număr de 46 de cai. Dintre familiile care posedau cai, 34 de familii aveau câte 1 cal fiecare, iar 6 familii aveau câte 2 cai fiecare².

Un număr de 95 de familii (46,79 % din totalul celor 203 familii) dețineau un număr de 111 vite. Dintre familiile care aveau vite, 82 de familii aveau câte 1 vită fiecare, 12 familii aveau câte 2 vite fiecare, iar 1 familie avea 5 vite³.

Conscripția din anul 1711 înregistra de asemenea existența la Sângeorz Băi a unui număr de 72 de familii (35,46 % din totalul celor 203 de familii) care aveau 711 oi. Un număr de 34 familii aveau între 6 și 10 oi⁴ fiecare, 27 de familii dețineau între 2 și 5 oi⁵ fiecare, 8 familii posedau între 12 și 20 de oi⁶ fiecare, 1 familie avea 30 de oi, altă familie avea 50 de oi, iar o altă familie avea 100 de oi⁷.

Economia rurală din Sângeorz Băi era una de subzistență. Majoritatea familiilor din Sângeorz Băi care posedau animale aveau câte 1-2 boi, 1 cal, 1 vită și 2-10 oi.

Comparativ cu recensământul din anul 1698 apar o serie de diferențe. Dacă în anul 1698 sunt menționați 45 de capi de familie, în anul 1711 sunt amintiți 203 posesori și 181 de case. Diferența dintre cele două conscripții este destul de mare. Probabil că primul recensământ nu i-a luat în calcul pe toți locuitorii. Este greu de crezut că în doar 13 ani numărul gospodăriilor a crescut de la 45 la 203. În timp ce conscripția din anul 1698 a luat

¹ S.J.A.N.B.N., *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 18, ff. 22-29.

² *Ibidem*, ff. 22-29.

³ *Ibidem*, ff. 22-29.

⁴ Un număr de 15 familii aveau câte 6 oi fiecare, 1 familie avea 8 oi, iar 18 familii aveau câte 10 oi fiecare.

⁵ O familie avea 2 oi, 4 familii aveau câte 3 oi fiecare, 12 familii aveau câte 4 oi fiecare, iar 10 familii aveau câte 5 oi fiecare.

⁶ O familie avea 12 oi, altă familie avea 15 oi, o altă familie avea 16 oi, o familie avea 18 oi, iar 4 familii aveau câte 20 de oi fiecare.

⁷ S.J.A.N.B.N., *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 18, ff. 22-29.

în evidență doar numărul animalelor de tracțiune, al boilor și al oilor, cea din 1711 este mai amănunțită și a înregistrat pe lângă boi și numărul cailor și vitelor. Și aici apar diferențe notabile. Dacă respectiva conscripție din anul 1698 înregistra existența la Sângeorz Băi a 20 de animale de tracțiune și 180 de oi, conscripția din anul 1711 înregistra existența a 116 boi și 711 oi. În afara acestora, în anul 1711 la Sângeorz Băi existau 46 de cai și 111 vite.

Darea plătită în anul 1711 de către locuitorii din Sângeorz Băi era de 148 de florini. Comparativ cu darea stabilită prin conscripția din anul 1698, aceasta era mai mică. Dacă în anul 1698 cele 45 de familii trebuiau să plătească 50 de florini, în anul 1711 cele 203 familii trebuiau să achite ca și dare 148 de florini¹. Quantumul dării plătite de către contribuabili era stabilită în funcție de numărul animalelor pe care le posedau aceștia.

Redăm în continuare conscripția locuitorilor din Sângeorz Băi din iulie 1711:

„Szent György

	Posezionati (Posesori)	Domus (Case)	Boves (Boi)	Vaccae (Vaci)	Equi (Cai)	Oves (Oi)
1	Petre Mateușă	1	1	1		
2	Pinte Tofanie	1				
3	Lucuța Rusul	1				
4	Ilieș a Șteopului	1		1		
5	Ioachim Șteopului			1		
6	Ion a Todor	1		2		
7	Todor Cioclom	1		1		
8	Dărăbăniță Miria	1	1	1	1	
9	Ion a lui Dărăban	1		1		10
10	Andron a Râmbuli	1	1			
11	Dumitru Solori	1		1	1	
12	Dumitru Petraș	1	2	1	1	6
13	Iuon Slobodnicoae	1	1	1		
14	Costin a Marica	1				12
15	Mihăilă a Vârvari	1	4	2	1	30
16	Ion Vârvari		1	1		6
17	Ion a Circoae	1		1		
18	Grigore Bărarul	1		1		
19	Iliesa Tofoae	1				4
20	Ion a Vasie					
21	Grigore Țircoae	1	1	1		3
22	Zaharie Pinteoe	1				
23	Grigore a Vasi	1	2			
24	Gavrilă Olarul	1	2	2	1	10
25	George Clipis	1	2	2	2	50
26	Dragici Vasile	1	2			10
27	Nicoara a Ion	1		1		2
28	Zaharie a Dămian	1	1	1		
29	Petre a Bolde	1		1		
30	Rusoae	1		1		

¹ *Ibidem*, f. 29.

31	Precup Timoce	1		1	1	10
32	Lupoae văd. ¹	1				6
33	Ion Plotin	1				
34	George Zanchira	1	2	1		3
35	Vârvara Burec ² văd.			1		
36	Petre Mihăilă	1		1		
37	Ion Buțului	1	1	1		
38	Nicolae Șteopului	1				
39	Luca Doci	1	1	1		4
40	Ilieș a Petroae	1	2	2		
41	Ion Tofoae	1	1	1		
42	Mihailă a George	1	1	1		
43	Miron a Iovului	1	2	1		
44	Todor Bedruli	1		1		
45	Ion a Bulzoae	1	1			3
46	Andrei Bulzoae	1				
47	Simion Sasoae	1			1	15
48	Vasile a Buci	1				20
49	Todor Bulzoae	1	1	1	1	5
50	George Todor	1	2	2	1	10
51	Ion a Vasile		1		1	10
52	Ilieș Anisi	1				
53	Simion a Haliță	1		1		
54	Nuțul Mihai	1				
55	Gavrilă Șorobetii	1		1		
56	Ion Gavrilă	1	1			
57	Grigore Morarul	1				
58	Vasile Ion	1	1		1	6
59	Gavrilă a Tămaș	1		1		6
60	Ion Gușă Slobodnicul					
61	Simion a Mărcuș	1	2	1		
62	Ion Ciotul	1		1		
63	Nechita pescar					
64	Ilie Moroșanul	1		1		
65	Gavrilă Georgeșe	1		1	1	10
66	Nicoară Anisii	1				
67	Grigore Anisii	1	1			
68	George Vârvarul crainic					
69	Petre a Grigi	1		1		4
70	Ștefăneasa văd.					
71	Todor Pușcașul	1		1		
72	Gavrilă Doce	1		1		
73	Grozavul Croitor	1				
74	Dumitru Doce	1		1		4
75	Gavrilă Jarda	1	1			8

¹ Văduvă.

² Probabil Burce.

76	Pavăl Petraș					
77	Grigore a Vasi	1	2	1		4
78	Dumitru Lorințoae	1				
79	Simion Hoitoae	1				
80	Nicoară a Vasi	1	1	1		10
81	Grigore Luca	1	6	5	2	100
82	Nicolae	1	2	1	1	10
83	Ilieș a Gacii	1	1			
84	Nechita Petraș	1				
85	Petre Filipoae	1				20
86	Vasile Petraș	1	2	1		6
87	Gavrilă Petresi	1				3
88	Cel Varie (Cel Mare ?)	1			1	4
89	Savul Crițul	1			1	
90	Marica văd.	1				
91	George Ignătoane	1				
92	Boca Todor	1	1	1		10
93	Vasile Sohorca	1		1		6
94	Nicolae Petrosa	1				6
95	Petre Bulzoae	1				5
96	Todor a Ion	1	2	1	1	20
97	Todor a Pălagia	1		1		4
98	Petre Suhanul	1	1	1		6
99	Precup Nicoară	1	2	1	1	5
100	Grigore Țofa	1	2	2	2	10
101	Scridon Cimpoiașul	1	1	1		
102	fratele său		1			
103	Paicul Simion	1				
104	Ion Savului	1				
105	Lar Ion Savului	1				
106	Todor Ionuț	1				
107	Griga Ionuț	1		1		5
108	Vasile Dămian	1	1	1		5
109	Doroftei Vras					
110	Pinte Rusul	1				
111	Alexa a Opriș	1			1	6
112	Petre a Sumalț	1				
113	Ioan a Haliță	1	1			
114	Lazar Berbecarul	1				6
115	Grigore a Ion	1		1		
116	Precup a Ciri	1				
117	Dumitru a Pinti	1		1		
118	Grigore Pinti					
119	George a Pinti					
120	Ion a Lăzurcă	1				
121	Vasile Anton	1	1	1	1	10
122	George Lăzurcă	1		1		

123	Nicolae Croitor	1				5
124	Ion Muntean	1				
125	Mihăilă Lupului	1				
126	Ion a Pălăgii	1	1	1		
127	Grigore Bilica	1		1		
128	Grigore Ilvanul	1			1	5
129	Simion Leșanul	1	2		1	10
130	Todor a Jarda	1	1	1		
131	Vasile a Petre	1	3		1	18
132	Andrieșa Vasile			1		
133	Precup a Petre	1	1		1	6
134	Ion a Petresi	1		1	1	4
135	Gavrilă Vraciul	1	2	2	2	10
136	Savu Rebreanul	1	1	1		4
137	Dobra Căldărarul	1	2	2	2	5
138	Luca Calini	1				
139	Petre Dregicel	1			1	10
140	Ion a Birce (Ib.)	1				
141	Ion Sicovanul	1				
142	Pohtic Ion	1				
143	Dămian Gavietse	1				
144	Macavei Mari	1				
145	Gavril Sohorca	1				
146	Mihail Olarul	1			1	4
147	Petre a Șoman	1				
148	Savul Nicoară	1	2		1	4
149	Petre Dămian	1	2		1	20
150	Pintelie Șteopului	1			1	10
151	Todor Pintițoae	1		1		
152	Ion a Gacii	1				
153	Ștefan Mihăilă	1	1	1	1	6
154	Mihăilă Cotroac	1	1			
155	Gavrilă Lupului	1		1		
156	Vasile Bugnarul	1				
157	Ion Cărbune	1	1	1		
158	Nicolae Gavrilce	1	1			
159	Todor Bilica	1				
160	Șutoae văd.	1				
161	Todor Il Onțul	1	1			
162	Todor a Ion	1	1			
163	Vasile a Ion crainic					
164	Dumitru Calini	1		1		
165	Vasile Savul	1				
166	Dămian pascar					
167	Ștefan a Lupului	1		1		
168	Vasile Lupului	1				
169	Constantin Morarul	1		1		

170	Lazar a Boznog Vâznog	1		1		
171	Grigore Anuța	1		1		
172	Dumitru Bâznog	1				
173	Gavrilă Dămian	1		1		
174	Gavrilă Coșului (Cașului)	1				
175	Nicoară a Dămian	1		1		
176	Scridon a Hogi	1		1		
177	Petre a Tomi	1	1	1		
178	George Budeșanul	1	2	1	1	6
179	Domide	1	6	2	2	16
180	Vasile Corcode	1			1	5
181	Gavrilă Ani	1	2	1		
182	Petre păsca					
183	Toma Jară	1	1			
184	Luca a Pinti	1	5	2	1	10
185	Ion a Vasile	1		1		
186	Pinte Vasilie	1				
187	Vasile Todor pescar					
188	Vasilica Jară	1				
189	Vasile Bulău	1				
190	Gavrilă Colța	1		1		
191	Ion a Colța	1				
192	Todor Dămian	1	2	1		
193	Ion Anuța	1				5
194	Ion Olarul	1	2	2		
195	Pintelie Ioachim	1			1	10
196	Andrei Savul		2			
197	Ți Rumbule					
198	Ilie Ion	1			1	6
199	Todor Vasile	1	1	1		
200	Mihăilă Mare	1				
201	Grigore Roșu	1				4
202	Luca Lupșoae	1				
203	Andrei, jude					

Și aici mor des vitele. Deb <et>. fl.¹ 148²

Prin comparație cu celelalte sate din zonă, Năsăud, Rebrîșoara, Rebra, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Leșu, Maieru și Rodna, satul Sângeorz Băi era depășit doar de Maieru în ceea ce privește numărul oilor. O situație referitoare la acestea se poate observa în tabelul

¹ Florini renani.

² S.J.A.N.B.N., *Fond personal Anton Coșbuc*, dosar 18, ff. 1-29.

următor, extrasă din Conscripția de dare a satelor năsăudene din cercul superior: Năsăud, Rebrîșoara, Rebra, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Sângeorz Băi, Maieru, Rodna din iulie 1711¹:

Nr. crt	Satul	Posesori	Case	Boi	Vaci	Cai	Oi	Darea (florini)
1	Năsăud	61	50	41	25	13	119	305
2	Rebrîșoara	119	69	56	44	7	325	39
3	Rebra	86	56	47	46	26	253	37
4	Nepos	43	28	42	25	14	132	
5	Feldru	115	84	61	62	12	380	244
6	Ilva Mică	55	53	38	31	13	232	164
7	Leșu	40	36	30	35	21	372	230,20
8	Sângeorz Băi	203	181	116	111	46	711	148
9	Maieru	179	157	60	39	41	1113	446
10	Rodna	134	120	49	71	35	701	218,40

Conscripția de dare a satelor năsăudene din cercul superior: Năsăud, Rebrîșoara, Rebra, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Sângeorz Băi, Maieru, Rodna din iulie 1711 contribuie la cunoașterea realităților din zona năsăudeană și transilvăneană din secolul al XVIII-lea. Cu ajutorul acesteia ne putem face o imagine despre felul în care trăiau oamenii din zona Năsăudului în perioada respectivă.

¹ *Ibidem*, ff. 1-42.

FAMILIILE DIN SÂNGEORZ-BĂI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

- Familia lui Ioan și Toader Dărăban -

ELISABETA SCURTU

Ultimele ramuri ale bogatului arbore genealogic al Dărăbanilor aparțin familiilor întemeiate de Ioan și Toader Dărăban.

Ioan Dărăban locuia împreună cu familia sa la casa cu numărul 24. A fost econom, adică agricultor, iar alături de soția sa Carolina a avut șase copii. Cel mai mare a fost **Constantin**, născut în 14 octombrie 1861¹, s-a căsătorit cu Tavita și au avut, după mențiunile matriculelor botezaților, trei copii: pe **Ioan**, născut în 15 martie 1884² și decedat după o lună fiind foarte slab la naștere³, **Carolina**, născută în 21 mai 1885⁴ și un băiat numit tot **Ioan**, născut în 20 octombrie 1887⁵.

Următorul copil al lui Ioan Dărăban a fost **Maximilian**, născut în 6 noiembrie 1858⁶, dar decedat din păcate în 29 iulie 1862 de boală de grumaz⁷. A urmat **Maria**, născută în 14 februarie 1866⁸ și decedată însă nu știm din ce cauze și în ce an, următoarea fiică numindu-se tot **Maria**, născută în 3 septembrie 1869⁹. **Aurelian** s-a născut în 19 iulie 1876¹⁰ și a murit în 13 iulie 1878 de friguri¹¹, **Laura**, născută în 12 septembrie 1879¹² a decedat și ea în 2 august 1882¹³.

Carolina Dărăban a murit în 21 iulie 1881, la 57 de ani, de hidropică¹⁴, iar Ioan a murit la 50 de ani de hectică, în 6 august 1883¹⁵.

În vecinătatea acestei familii, mai exact la numărul 23 al casei, a locuit familia lui Toader Dărăban. Tânărul Toader Dărăban de 20 de ani și Palagia, fata lui Ion Marisch, în

¹ Serviciul Județean a Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.N.), Fond *Colecția Registrelor de Stare Civilă (FCRSC)* 55, dosar 1135, filele 55-56.

² *Idem*, dosar 1138, filele 56-57.

³ *Idem*, dosar 1150, fila 86v.

⁴ *Idem*, dosar 1138, filele 73-74.

⁵ *Ibidem*, filele 100-101

⁶ S.J.A.N.B.N., FCRSC, dosar 1135, filele 13-14.

⁷ *Idem*, dosar 1148, fila 51v.

⁸ *Idem*, dosar 1135, filele 116-117.

⁹ *Idem*, dosar 1136, filele 14-15.

¹⁰ *Idem*, dosar 1137, filele 24-25.

¹¹ *Idem*, dosar 1150, fila 23v;

¹² *Idem*, dosar 1138, filele 4-5.

¹³ *Idem*, dosar 1150, fila 71.

¹⁴ *Ibidem*, fila 59v.

¹⁵ *Ibidem*, fila 80v.

vârstă de 22 de ani s-au căsătorit în 9 februarie 1852¹. Primul copil a fost **Nastasia**, născută în 24 decembrie 1852, care a decedat după o lună de viață². A urmat **Ilie**, născut în 1 august 1854³ și decedat după două luni de viață în 13 septembrie 1854⁴, **Ecaterina**, născută în 2 iunie 1856⁵, **Măriuca**, născută în 25 mai 1858⁶, **Ecaterina**, căsătorită la 21 de ani cu Leon Mărcuși de 26 de ani în 6 februarie 1877⁷, încă un copil al cărui nume nu-l cunoaștem matricula fiind distrusă, născut în 3 mai 1887⁸ și **Vincentiu**, născut în 24 noiembrie 1860⁹.

Acesta din urmă știm că după căsătoria sa cu Nastasia Strugariu petrecută în 22 noiembrie 1888¹⁰, a locuit la casa cu numărul 50 și a avut cinci copii. **Raveca** s-a născut în 1 septembrie 1889¹¹, apoi **Ioan**, născut în 18 martie 1892¹² și decedat în 10 iunie 1892¹³, **Leon**, născut în 10 aprilie 1893¹⁴, decedat în 18 septembrie 1893¹⁵, **Emil**, născut în 6 iulie 1894¹⁶, mort în 12 aprilie 1898 de plămâni¹⁷ și **Catalina**, născută în 11 mai 1897¹⁸.

Toader Dărăban a murit în 23 septembrie 1897, la 70 de ani de tuberculoză¹⁹.

Despre familia lui Luca Dărăban matricolele nu dezvăluie foarte multe informații. Știm doar că Luca a murit la 20 ianuarie 1854²⁰, la 85 de ani, iar soția sa Iliana a murit în 17 martie 1843, la 65 de ani²¹.

Odată cu încheierea incursiunii asupra acestor două familii am sfârșit și studiul genealogic al familiei Dărăban din Sângeorz-Băi în secolul al XIX-lea. Membrii acestei familii, oameni simpli, agricultori și gospodari, posesori ale unor întinse proprietăți, militari, boltași sau notari, au fost toți oameni de ispravă, fiecare contribuind la bunul mers al localității în care s-au născut.

¹ S.J.A.N.B.N., FCRSC, dosar 1142, fila 30v.

² *Idem*, dosar 1147, fila 35v.

³ *Idem*, dosar 1134, fila 37.

⁴ *Idem*, dosar 1147, fila 39v.

⁵ *Idem*, dosar 1134, fila 41.

⁶ *Idem*, dosar 1135, filele 6-7.

⁷ *Idem*, dosar 1144, filele 22-23.

⁸ *Idem*, dosar 1138, filele 90-91.

⁹ *Idem*, dosar 1135, filele 42-43.

¹⁰ *Idem*, dosar 1145, filele 14-15.

¹¹ *Idem*, dosar 1138, filele 117-118.

¹² *Idem*, dosar 1139, filele 15-16

¹³ *Idem*, dosar 1150, fila 147v.

¹⁴ *Idem*, dosar 1139, filele 26-27.

¹⁵ *Idem*, dosar 1150, fila 157v.

¹⁶ *Idem*, dosar 1139, filele 38-39.

¹⁷ *Idem*, dosar 1150, fila 189v.

¹⁸ *Idem*, dosar 1139, filele 67-68

¹⁹ *Idem*, dosar 1150, fila 183.

²⁰ *Idem*, dosar 1147, fila 38.

²¹ *Idem*, dosar 1147, fila 12v.

MOȘNEAGUL TODORAN DIN BICHIGI

E. BOȘCA-MĂLIN

O scrisoare primită de undeva îmi aduce vestea că *autori necunoscuți* au rupt o cruce ridicată mai anii trecuți într-un sat românesc, în amintirea luptătorului Todoran din Bichigi.

Cunoșteam și eu troița aceea înfiptă în pământ grăniceresc pentru a pomeni de veacurile pline de plângeri în surdină, de revărsare de doine, de petiții ticluite simplu și așternute către *înălțatu împăratu* și de *revoluții armate*. A fost ridicată să povestească despre fapta neînfricatului valah Todoran, care a aprins focurile revoluției pe culmile munților Rodnei cu 21 de ani înaintea lui Horia, Cloșca și Crișan, figură puțin cunoscută marelui public românesc.

Pe la mijlocul veacului al XVIII-lea Maria Tereza se hotărî să înființeze regimente de graniță pentru paza hotarului de Răsărit a împărăției, fapt ce-l puse în aplicare în anii 1760-61. Populația românească de acolo – liberă din vremi imemorabile – a fost militarizată în urma promisiunilor ce s-au făcut că va primi drepturi politice egale cu a celorlalte naționalități.

După doi ani, însă, românii nu văzură nicio îmbunătățire a soartei lor, cu toate că erau *cătane împărătești*, de aceia au început să crească nemulțumirile, până ce au izbucnit în 1763. În fruntea nemulțumiților era bătrânul Todoran în vârstă de 104 ani.

Prilejul de a izbucni pe față nemulțumirile s-a ivit în 12 mai 1763, cu ocazia sfințirii steagurilor celor două batalioane de infanterie, - solemnitate la care participa, pe lângă ofițerii superiori, și episcopul Aron de Bistra – pe platoul din apropierea Năsăudului. Când ostășimea era așezată în careu, gata de a începe solemnitatea, ieși în fața soldaților – fără a se sinchisi de generalii prezenți – săteanul Todoran. Se propti în flintă și ținu următoarea cuvântare:

Fărtașilor! De doi ani suntem cătane, adică grănițeri și carte n-am căpătat de la înalta împărăteasă că suntem oameni liberi. Ne-o scris iobagi, dăm dare, facem slujbe cătunești. Copiii noștri vor mere până la marginile pământului să-și verse sângele. Dar pentru ce? Ca să fim robi, să n-avem niciun drept, copiii noștri să fie tot proști, acar vor învăța ceva, acar ba? Așa nu vor purta armele ca și Sfânta Lege să ne-o șufulească tisturile. Jos armele! ... Alungați afară păgânii dintre hotarele noastre! Auziți creștini români, auziți fărtașilor și ziceți după mine: că numai atunci vom sluji când vom vedea

E. BOȘCA-MĂLIN

carte scrisă de înălțata împărăteasă unde îs întărite drepturile noastre. Până atunci nu, odată cu capul! Ce dă guvernul din Beciu și Pesta, îs minciuni goale, de azi pe mâine. Așa fărtașilor și amu după mine. Pe ei feciori!

La aceste vorbe, toate batalioanele își trântiră armele la pământ de se cutremura pământul, apoi, iară, le ridicară și le îndreptară spre ofițerii străini și spre episcop, somându-l să părăsească imediat ținutul. Generalii, episcopul și ceilalți ofițeri o apucară la fugă.

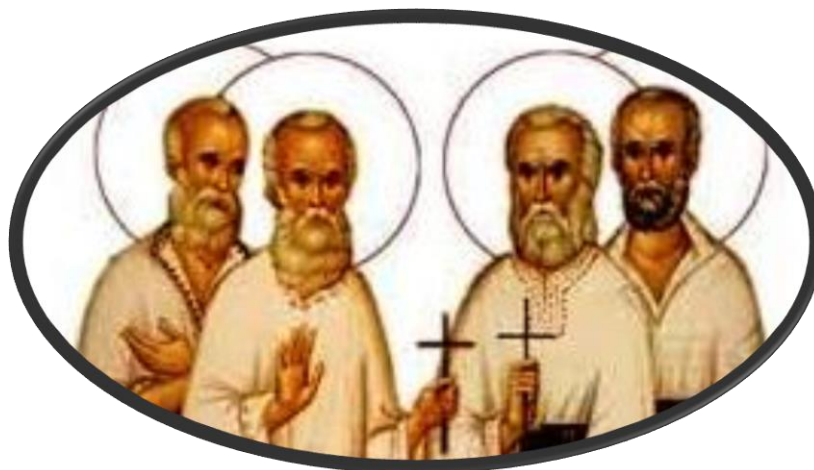
A doua zi se sfătuiră grănițerii ce să facă cu armele și steagurile. Au socotit și au hotărât așa: armele să le păstreze, iar steagurile să le puie în biserici.

Scurt timp după această întâmplare veni o comisiune spre a face cercetări, tocmai de la împărăteasă. Moșul Todoran, care se prezentă în fața comisiunii să susțină revendicările, a fost arestat. Au fost, apoi, încarcerați și alții, judecați sumar și omorâți. Moartea tuturor a fost prin spânzurătoare, afară de a bătrânului Todoran care a fost omorât prin tragere pe roată. La executare, bătrânul și-a păstrat sângele rece spunând domnilor că nu regretă că moare, pentru că o face pentru dreptate, iar lumii adunată în jur i-a strigat:

Eu mor, fărtașilor, pentru voi, pentru Dreptate! Da să nu vă lăsați fărtașilor la străini. Să nu dai înapoi, Mă!

... Așa scrie cronicile despre revoluționarul Todoran care și-a sculat nația contra străinilor cu 21 de ani înaintea lui Horia, Cloșca și Crișan.

Într-un sat Crucea moșneagului Todoran a fost ruptă¹.

¹ *Ardealul*, București, Anul III, 1943, nr. 19, p. 7.

ROMÂNII ARDELENI DIN VECHIUL REGAT ȘI ACTIVITATEA LOR PÂNĂ LA RĂZBOIUL ÎNTREGIRII NEAMULUI

IULIU MOISIL¹

PARTEA I

Puțină istorie. Suferințele Românilor Ardeleni. Unirea cu Biserica Romei. Școalele Blajului. George Lazăr

În urma vicisitudinilor poporului român din provinciile în care trăiau, sub domniile lor proprii sau sub stăpâniri străine, și a necurmatelor năvăliri ale popoarelor din nord-estul Europei sau din Asia, - care au durat secole, - rezistența neamului românesc a slăbit încetul cu încetul. Vechile ducate românești cad unele după altele pradă năvălitorilor. Românii slăbesc, cad, dar nu dispar.

Mai ales după năvălirea ungarilor, a schimbat cu desăvârșire raporturile politice și sociale ale românilor din Ardeal. Acești năvălitori își reclamau pentru sine dreptul de proprietate asupra pământului din întreaga țară invadată. Pământurile, proprietatea din vechime a țăranilor, devin ale Regelui, care le împărțea între ostașii lui cei mai viteji, sau înzestra bisericile și mănăstirile. Proprietatea țărănească devine astfel iluzorie, iar țăranii devin clăcași, robi pe moșiile Regelui, ale nobililor, ale mănăstirilor și mai târziu, chiar ale sașilor. Puțini se putură menține proprietari în Țara Făgărașului, în Banat, în Maramureș.

Faptul acesta se învederează prin diploma Regelui Bela al IV-lea de la 1247.

În secolul al XIV-lea și al XV-lea asupra țăranilor de aristocrația maghiară din Ardeal, deveni din ce în ce mai grea, mai insuportabilă. O nouă răscoală avu loc, la 1437, în contra aristocrației și a egoiștilor popi catolici. Urmarea fu înfăptuirea așa numitei *Unio Trium Nationum* (1437), acea faimoasă conjurațiune a ungarilor, secuilor și sașilor contra românilor, despuindu-i de toate drepturile politice și civile. Uniunea aceasta dușmănoasă dură de la 1437 până la 1848, deci mai bine de patru secole, reînnoindu-se mereu prin jurământul tiranilor. Robia românilor fu groaznică și tiranii hotărâră să stărpească, prin diferite mijloace, cu totul neamul românesc din Ardeal și părțile ungurene.

¹ Extras din monografia *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918-1928*, lucrare de amintire a zece ani de când aceste provincii surori s-au alipit la Țara – Mamă, București, 1929, pp. 7-

Boierii români, care mai țineau la legea și la neamul lor, își pierdeau toate drepturile, dacă nu treceau la legea catolică sau calvină, - lucru care a făcut că multe familii nobile române s-au unгурit, - poporul a rămas însă la legea lui, iar cei puțini câți se vor fi calvinizat, s-au pierdut cu timpul în norodul unguresc.

Unii nemeși unguri opreau fetele și văduvele țăranilor români să se mai mărite. Dacă românii se înmulțeau prea tare într-o comună, căpeteniile străine porunceau să dea foc caselor românești și pe români îi alungau.

Pentru a împiedica înmulțirea și întărirea economică a românilor, dușmanii noștri, pe lângă fel de fel de prigonitori, dijme grele ș. a. îi opreau a învăța meseriile, ca să nu facă concurență meseriașilor străini, care trăiau, de sute de ani, de pe spatele românilor.

Într-o ședință a dietei ardeline, puțin înainte de 1848, un nemeș ungur propuse chiar: *ca românilor să li se înlesnească cât mai mult băutura rachiului, care cu siguranță îi va prăpădi ci timpul.* Această propunere, deși nu a fost trecută ca lege, dar s-a aplicat mult timp sub guvernele maghiare până la Unire, având de ajutor pe fiii *poporului ales*, care au alcoolizat în cea mai mare măsură poporul, l-au demoralizat și silit să se îndatoreze, l-au sărăcit, răpindu-i astfel moșiile și casele, după cum se vede și astăzi în Maramureș, în părțile nordice ale Ardealului și în Bucovina.

Toate aceste împilări și persecuțiuni au provocat revolte, pribegiri, emigrări. Când nu mai puteau suporta chinurile și batjocurile tiranilor apucau calea codrilor, se strecurau prin drumurile tainice ale munților la frații lor din Moldova sau din Muntenia sau chiar în alte țări, ca Rusia, Serbia, Slovacia, Croația (Pădurile Uskokilor), în Craina, în Istria sau în Moravia.

Așa s-a întâmplat și plecarea lui Dragoș din Maramureș, care descălecând în Moldova a întemeiat principatul Moldovei. Tot asemenea și Negru Vodă, fondând Voievodatul Țării Românești.

Emigrările românilor la frații lor au avut întotdeauna și o influență binefăcătoare, căci își păstrau limba și legea și aduceau foloase și unora și altora, mai ales că unii întorcându-se apoi iarăși înapoi, când temporal persecuțiunile tiranilor sau chiar interesele lor, având nevoie de brațe, se mai atenuau, aduceau cu dânșii alte experiențe și îndemnuri de la frații lor. Mereu au durat aceste emigrări în cursul veacurilor.

Munții au fost ocrotitorii neamului românesc, iar mișcarea aceasta necurmată a contribuit la menținerea aceleiași limbi, fără dialecte, la aceeași lege neschimbată, la vechile tradiții naționale ale neamului și la dorința de a fi o țară și un neam. Idealul unirii tuturor românilor într-un singur Stat a existat întotdeauna în conștiința românilor, în fiecare țăran, nu numai la intelectualii ce-i putea avea, în vremuri grele, cum erau în special preoții lor.

Când mai târziu au început războaiele de cucerire ale rușilor și ale austriecilor contra turcilor cu biruințele unora sau altora, românii își aveau ațintiți ochii asupra rezultatelor războaie și dorințele lor de unire se potențau.

Războaiele din suta a XVIII-a și XIX-a între amintitele trei state au avut o influență enormă asupra românilor și mai ales când nefasta epocă a fanarioților se prăbuși,

grație mișcării naționale a lui Tudor Vladimirescu și renașterii școalelor naționale prin George Lazăr.

În Ardeal numai după unirea unei părți a românilor cu Biserica Romei (1700) se putu în fine ajunge la întemeierea unor școli românești-latinești la Alba-Iulia, Hațeg și Făgăraș.

Unirea cu Biserica Romei, în istoria românilor ardeleni, este unul din cele mai memorabile acte, săvârșit sub greutatea stărilor deplorabile, în care se găseau clerul și poporul român pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, act de la care românii sperau ușurarea și îmbunătățirea stărilor lor, atât în sens bisericesc, cât și social, politic și cultural. Prin această unire românii au scăpat de calvinizare și prin ea, de maghiarizare. Unirea a reînviat pe deplin latinitatea poporului român și a pus bază la dezvoltarea sentimentului național, la cultura noastră mai nouă, la dorința tot mai puternică a Unirii: *Virtus Romana Rediviva*.

La 1738 *Episcopul Ion Inochentie Micul* (Clain) mutând episcopia sa de la Făgăraș în castelul din Blaj, avu lupte enorme și proteste pentru a căpăta o mulțime de drepturi pentru preoțime și pentru nația sa, pentru a nu mai fi oprîți românii să-și facă biserici și pentru a permite și fiilor de iobagi români să umble la școală. Inocențiu Micu a conceput planul fortăreței culturale de la Blaj, prin urmare și al întemeierii de școale românești. Planurile sale au fost continuate și înfăptuite de vrednicul său urmaș, *episcopul Petru Pavel Aron* în timpul păstoririi sale (1752-1764). Acest mare arhieru și unul din cei mai învățați și distinși binefăcători ai neamului românesc, își făcuse studiile filosofice și teologice în Colegiul Sf. Atanasie din Roma, ca și mulți alții din marii ardeleni ca: George Șincai, Petru Maior, Grigore Maior, Silv. Caliani, Vasile Lucaci, Augustin Bunea, Episcopul Radu, Mitropolitul Victor Mihali ș. a. La 11 octombrie 1754 trimite o scrisoare pastorală îndreptată *tuturor celor din numita eparhia noastră, cinstiți protopopi, ieromonahilor, clericilor, așîderea și tuturor mirenilor*, în care spune: *îndată cât va fi cu putință mai curând să ne ocupăm de deschiderea învățăturilor ...* după datoria ce o are ca ecleziarh îngrijitor de suflete. Iar mai târziu, la 18 octombrie, în instrucția pentru cuprinderea grămăticilor, același bun părinte cu multă durere și sfinte intenții spune: *fiindcă mai toți sunt însetoși și flămânzi de hrana cea sufletească, pentru aceea tuturor fiilor noștri, oricare vor cere, trebuie după putință să li se frângă sfânta pâine și ai cuprinde la învățătură*. Aceasta era lozinca deschiderii școalelor din Blaj.

În același an se deschid trei feluri de școli: una *de obște* pentru citit, scris și cântări; cu limba de propunere românească. A doua, *cea latinească* pentru științe, în general pentru științe mai înalte (gimnaziu-liceu). A treia, *Școala preoțească* (seminar teologic). În aceste școale ale Blajului, modeste și simple, exista un suflu divin al marilor noștri dascăli, care au făcut dintr-însele un focar puternic, din care au radiat lumini strălucitoare de cultură românească în toată Dacia lui Traian.

Marele nostru istoric Nicolae Iorga, cu adevărat, scrie laudând: *acele școli de preoție și de învățătură a mirenilor, care venind tocmai la ceasul lor, când se închideau izvoarele de lumină mai umilă a mănăstirilor, au dus mai departe grija pentru cartea românească și, statornicind legături noi cu cultura conștientă a Apusului, au deschis largi*

orizonturi cugetării neamului.

Cei dintâi profesori la Școalele din Blaj au fost *Silv. Caliani* și *Grigore Maior*, care studiaseră la Roma; *Atanasie Rednic*, care studiaseră la Viena, *George Cotorea* și *Constantin Dimitrievici*, care propuneau învățăturile la Școala de obște. La 1784 gimnaziul se reorganizează după sistemul ce era pe atunci în vigoare. Astfel gimnaziul avea 5 clase (I. Principia; II. Gramatica; III. Sintaxa; IV. Retorica și V. Poetica). Așadar:

Aici e pământul sfânt al Blajului, în locurile unde au scris cu sângele inimii lor și au învățat pe alții cu toată căldura credinței ce stătea într-înșii, acei înainte-mergători ai culturii naționale românești, care au fost blândul călugăr Samuil Clain, asprul muncitor fanatic Șincai și cumintele alcătuitoare de teorii Petru Maior (N. Iorga, în „Neamul Românesc din Ardeal”, vol. II, p. 413).

Pe când în Ardeal dascălii noștri lucrau, cum se putea atunci, în Școlile Blajului și formau generații de oameni luminați și combatanți ai drepturilor neamului nostru, *George Lazăr* dimpreună cu alți tineri se îndreptau (în 1816) spre Principatele Române, unde grecismul era puternic, ținea în întuneric știința românească și făcea ca să ne se poată dezvolta conștiința națională cum ar fi trebuit. Din acești tineri unul *Ardeleanu S. Gh.* se stabili la Slatina (Olt). Aici în chiliile unei biserici își începu cursurile și le continua până la 1835 când muri. Acest ardelean avu de fiu pe *P. S. Aurelian*.

George Lazăr deveni apostol și deșteptător al culturii naționale și fondatorul școalelor naționale.

George Lazăr, care întâi urmă învățăturile la Academia din Cluj și studiile la Facultatea de științe le fizico-matematice și în urmă la Facultatea de teologie ale Universității din Viena, fu numit profesor la Seminarul teologic din Sibiu, dar aici din cauza stării lucrurilor trebui să părăsească Sibiul și trecu munții să spună românilor de sub jugul fanarioșilor *că ei erau români*.

În 1816 prezenta Eforiei Școalelor (compusă din Mitropolitul țării și din boieri, ai Divanului domnesc) o cerere pentru deschiderea unei școli românești, cu o programă de diferite învățături și științe, predate toate în limba românească. După multe piedici și târăgănări și de neîncredere că se pot învăța științele și în limba românească, i se încuviință cererea și i se dete un mic local din spațiosul edificiu de la Sf. Sava. Aici se adunară un număr de școlari, iubitori de știință, care creștea din zi în zi, și învățau mai întâi gramatica, aritmetica, geografia, desenul, etc., înaintau la studii mai speciale, în filozofie și matematică, aplicând aceasta din urmă la ridicarea de planuri topografice. Pentru toate studiile Lazăr trebui să-și facă manuale, ale căror manuscrise se găsesc azi la Academia Română. În cursul lecțiilor, pe lângă gustul de știință, Lazăr le infiltra dragostea pentru limba românească, le inspira sentimente naționale și le deștepta conștiința de român. În timpul de cinci ani, școala lui Lazăr produse mulți elevi care deveniră noii apostoli și luptători pentru răspândirea instrucției și culturii românești, cum au fost *Ion Heliade Rădulescu*, urmaș al său, *George Paladi* ș. a. Din îndemnul lui Lazăr, Eforia Școalelor trimise patru tineri la Universitatea din Pisa (Italia), pe *Eufrosin Poteca* (fostul său ajutor) la 1820, pe *Constantin Moroiu*, pe *S. Marcovici* și *Pandele*, apoi după moartea acestuia pe

Petru Poenariu, pentru a se prepara de profesori ai școalelor naționale.

Lazăr își văzu realizate în parte dorințele sale: *deșteptarea românismului*. Sămânța aruncată de el încolți în curând și fructele se coapseră în grabă.

El, ca și Tudor Vladimirescu, asigurară poporului român dreptul de cetățean în cercul națiunilor europene și-l puseră pe drumul progresului, spre dezvoltarea naționalității sale (Heliade Rădulescu). În urma evenimentelor de la 1821, Școala lui Lazăr se închise. Sleit de puteri și bolnav, se întoarse la Avrig, locul său natal, unde moare la 1823.

Mișcarea națională pornită de Lazăr luă un avânt mai puternic după înapoierea tinerilor trimiși în străinătate la studii.

Tot în același timp, porni și George Asachi, care a fost de asemenea unul din cei mai însemnați luptători ai deșteptării naționale, - o puternică mișcare culturală în Moldova. Asachi își făcu studiile la Cracovia, Viena și Roma, ocupându-se cu matematica, ingineria și istoria. Încă la 1813 deschise la Iași un curs de inginerie în limba română, la școala grecească, unde a predat în timp de cinci ani materiile făcându-și de asemenea singur manualele necesare. La 1817 organizează un teatru de diletanți – primul teatru român din Moldova.

La 1820 aduse din Ardeal, de la Blaj, pentru seminarul preoțesc de la Socola (al doilea seminar românesc după cel de la Blaj), întemeiat de mitropolitul Veniamin Costache, ca profesori pe *Vasile Pop*, *Ion Costea*, *Vasile Fabian Bob* și *Ion Manfi*, care funcționară până la începutul mișcării *Eteriei* grecești din 1821.

Decada a treia (1820-30) și a patra (1830-40) din suta a XIX-a au fost temelia puternică a culturii românești. Deșteptarea se făcu și începutu opera de muncă intelectuală românească, căreia îi urmă cea politică.

La 1836 *Ion Maiorescu*, care își făcu studiile la Blaj, Cluj, Pesta și Viena, trecând munții, înființă la Cerneții Olteniei o școală primară, iar la 1837 este adus de Bibescu la Craiova, numit inspector și profesor la școala centrală (gimnaziu) de aici.

La 1842, la Târgul-Jiului, doctorul D. Culcer, stabilindu-se aici, ocupă apoi în serviciul sănătății din țară un loc important. Mai târziu, când s-a inaugurat Universitatea din Iași (la 1860) din cei 11 profesori câți erau atunci la facultatea de drept, litere și științe, 5 erau din Ardeal: *Suciu*, *Ștefan Emilian*, *Micle*, *Pop* – primul decan al facultății de litere și științe – și *Simion Bărnuț*. *Colegii lui Bărnuț i-au propus atunci să fie ales primul rector al Universității din Iași, propunere care pe vremurile acelea avea semnificația ei elocventă din punct de vedere al aspirațiilor noastre naționale integrale. Universitatea din Iași nu poate uita că acești profesori ardeleni au dat strălucirea începuturilor ei, în special nu poate uita figura marelui ardelean, a marelui român Simion Bărnuț, care și astăzi planează asupra Universității din Iași și-i patronează activitatea* (din „Adresa Universității din Iași, trimisă Universității din Cluj la inaugurarea acesteia la 31 ianuarie - 2 februarie 1920).

* *

*

Pe câtă vreme emigrările ardelenilor în Principatele Române, în secolele dinainte de al XIX-lea, erau pricinuite din cauza iobăgiei, a lipsei de pământ, a tratamentului barbar, a persecuțiilor, în secolul al XIX-lea începe o emigrațiune puternică a intelectualilor, emigrațiune ce crește, cu cât libertățile își câștigă mai mult în principate, cu cât domnii și boierii devin conștienți că numai prin școli se poate ridica țara, prin profesiunile libere, prin meserii, comerț și agricultură.

Cam pe la mijlocul sutei a XIX-a mișcarea se intensifică, atunci când Principatele Române devin unite într-o țară, România, când războiul independenței duce faima vitejiei neamului românesc nu numai în țările vecine, ci în toată lumea.

Românii imigrați din provinciile române vecine aduc cu sine dragostea deosebită de limbă, lege și țară, un sentiment puternic românesc, conștiință de ordine, dragoste de inițiative, de energie și toate aceste multiple izvoare contribuie din ce în ce mai mult asupra deșteptării și întăririi sentimentului național în vechiul regat.

Dacă am arunca o privire scrutatoare asupra ardelenilor plecați din Ardeal în vechiul regat și a localităților de unde a plecat, am vedea așa de multe localități, că îndată ne vom putea face o idee foarte clară de ce importanță a fost această mișcare în amândouă țările românești. Numai știind că de acolo, din acele sate românești, sunt de-ai lor în Țara Românească, le ridică conștiința de români și le întărește speranța că odată va trebui ca aceste țări să fie unite. De altfel, în conștiința fiecărui țaran român din Ardeal, cu ceva învățătură, era o siguranță că Unirea se va înfăptui odată. La aceasta, firește, au contribuit și cei *duși în țară*, care reveneau din timp în timp să-și vadă neamurile și prietenii, pe ai lor, cărora le infiltrau în inimă și sufletul celor de acasă, multe lucruri bune și îmbucurătoare din țara soră și potențau astfel și mai mult dorința și năzuința spre Unire.

Persecuțiile continue ale ungarilor, unirea Ardealului cu Ungaria contra voinței poporului român, procesele necurmăte făcute presei și patrioților ardeleni, au produs din ce în ce dorința de a scutura jugul unguresc. Când s-a pornit faimosul *proces al Memorandului* s-a întemeiat *Liga pentru unitatea culturală a românilor* (24 ianuarie 1891), după ce mai înainte se înființase la București *Societatea Carpații* la 24 ianuarie 1882, iar la 1909 *Cercul românilor de peste munți de un număr de tineri ardeleni*, dorința Unirii crescuse formidabil.

Venind de peste munți, care sfidau apropierea sufletelor românești, ne-au venit dascăli, care să ne lumineze mințile, să ne dezmoștească sufletele, dar mai înainte de orice, să ne dea acea conștiință națională care dormea sub cenușa secolelor de îngenunchiere.

Profesorii ardeleni nu erau numai învățătorii cunoștințelor din programe, toți erau și apostoli. Oriunde era un dascăl ardelean, catedra se înălța tribună. Iar a cursurile de istorie românească, vocea dascălului dobânda vibrațiuni de trâmbiță, care dăruia zidurile cetăților.

Dârji în credința lor, neobosiți în apostolat, dascăli de pe catedră; brașovenii așezându-se pentru totdeauna negustori în orașele copleșite de supremația comercială a

străinilor, mocani, ciobani, agricultori, - oriunde s-a arătat ardeleanul s-a aprins o făclie românească. Și nicio făclie nu s-a stins! Iată cum , cu drept cuvânt, judecă d-l Bacalbașa (în „Universul”, nr. 114 din 1929) pe ardeleni, care ca niște profeți naționali și redeșteptători de neam au venit aici făcându-și pe deplin datoria națională.

Zeci și zeci de mii de ardeleni refugiați în România veche, erau îmbrățișați cu căldură, sprijiniți, cinstiți. În conferințe, apoi în cărțile de școală se spunea mereu de asupra pe care le îndură românii din Ardeal și de datorința de a-i scăpa când va suna ceasul, chiar și cu arma în mână. Și, într-adevăr, când a sunat ceasul, românii din România veche, creșcuți timp îndelungat cu ideea de-a dezrobi pe frații lor, au pus cu înflăcărare mâna pe arme, pentru liberarea Ardealului și a Bucovinei, apoi și a Basarabiei (V. Lazăr, „Războiul Unirii”, pag. 14).

PARTEA A II-A

Românii ardeleni în deosebitele ramuri ale vieții Statului

Din momentul ce am adunat până astăzi relativ la ardeleni, care s-au manifestat în diferite ramuri ale vieții românești din vechiul regat, găsim:

1. Călugări în multe mănăstiri, din care s-au ridicat episcopi și mitropoliți.
2. Militari, tot felul de ofițeri până la generali.
3. În învățământul primar, secundar și superior, un însemnat număr de profesori.
4. Scriitori, literați, ziariști.
5. Oameni de știință (botaniști, chimiști, geologi, mineralogi, statisticieni ș. a.).
6. Artiști (pictori, sculptori, desenatori, componiști).
7. Teatru.
8. Librari, tipografi, fotografi.
9. Magistrați, juriști.
10. Medici și veterinari.
11. Farmaciști.
12. Ingineri, arhitecți.
13. Industriași și comercianți mici și mari.
14. Agricultori, silvicultori.
15. Diferite feluri de funcționari¹.

(va urma)

¹ În numerele viitoare vom publica pagini referitoare la ardelenii care și-au avut originile în actualul județ Bistrița-Năsăud.

IULIU MOISIL

RĂNILE COMUNISMULUI

CONDAMNAREA COMUNISMULUI

- V -

RADU PREDA

Așa cum am văzut, dilema etică a politicii europene în ceea ce privește comunismul și sângheroasa lui moștenire rezidă înainte de toate în lipsa de simetrie dintre evaluarea comunismului estic, evident totalitar, și cel vestic, declarat compatibil cu democrația, adică inclusiv cu drepturile omului, de către Rezoluția 1481/2006 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. La întrebarea cum se explică două rezultate complet diferite având însă o bază ideologică *unică* nu s-a răspuns convingător până azi. Dimpotrivă. Consecințele acestei ambiguități complice se văd cu ochiul liber. Astfel, în Germania acestor zile sau, pe fondul crizei financiare, în criticile simpliste la adresa capitalismului falimentar, asistăm la o reabilitare eficientă a extremei stângi, în timp ce victimele comunismului sunt „onorate”, însă nu și luate în considerație. În ciuda fundamentării istoriografice deja existente, a stabilirii fără echivoc a unui număr copleșitor de victime, a deconspirării mecanismelor terorii sociale și a metodelor de încălcare extremă a demnității persoanei umane, nici comunismul și nici comuniștii nu sunt puși cu adevărat sub semnul întrebării.

Este inexplicabil cum, la două decenii de la căderea zidului Berlinului, clasa politică a Europei are încă masive rezerve să intenteze proces, fie și simbolic, ultimei dominații totalitare care a divizat mai bine de jumătate de secol continentul nostru și a costat viața a milioane de europeni. Evident, nu mai putem spera în 2009 la un proces precum cel de la Nürnberg făcut național-socialismului. În primul rând, modelul justiției învingătorilor (*die Justiz der Sieger*) este inaplicabil în cazul nostru din simplu fapt că nu știm cine, de fapt, a „înving”. Cunoaștem mult mai bine cine a pierdut. În al doilea rând, un eventual demers juridic aplicat comunismului generic este controversat discutat în mediile de specialitate. Procesul de la Nürnberg nu a făcut școală, adică nu a dus la instituirea aceluși tribunal internațional la care visa acuzatorul-șef american Robert Houghwout Jackson. Opoziția a venit chiar din partea Statelor Unite, deloc dispuse să accepte o jurisdicție străină de pildă asupra trupelor sale antrenate în teatre de război de-a lungul și de-a latul lumii. Până azi, avem așadar doar succese parțiale precum Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Yugoslavia sau cel pentru genocidul din Rwanda, însă nu și un consens tehnic de bază. În absența mecanismelor de judecată nemijlocită și a unei voințe politice, ce

rămâne de făcut în cazul comunismului și a crimelor acestuia se concentrează la nivel simbolic. Ceea ce este pentru unii prea puțin, în timp ce pentru alții prea mult, însă în niciun caz prea târziu. Grațierea tacită a făptașilor nu trebuie să ne împiedice să pledăm pentru stabilirea vinovăției regimului pe care aceștia l-au slujit și astfel să învățăm pentru viitor cum se pot evita astfel de tragedii.

În acest demers mai curând etic se înscrie un act normativ care a stârnit puternice reacții cu puțin timp înainte de adoptarea Rezoluției 1481/2006. Este vorba despre „Declarația de condamnare a regimului de ocupație comunist totalitarist instaurat în Letonia de către Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”, adoptată de Parlamentul de la Riga la 15 mai 2005. Textul denunță perioada (1940-1990) cât țara a făcut parte din URSS drept una de ocupație, constată numărul mare de victime ale acestei perioade, procesul de alienare culturală și identitară promovat de comisarii sovietici, furtul masiv al resurselor naturale și injustițiile de tot felul produse timp de jumătate de secol. Declarația apelează la Rusia să își deschidă arhivele referitoare la perioada în chestiune, să înapoieze bunurile înstrăinate și să despăgubească victimele ocupației sau familiile acestora. Pentru a nu lăsa impresia unei atitudini vindicative unilaterale, același document propune înființarea unei comisii internaționale de studiere a dominației comuniste în Letonia. Cum se poate bănui, reacția Moscovei nu a fost pozitivă, acuzația că statele baltice – o declarație similară a fost făcută și de Parlamentul estonian – vor să rescrie acum istoria fiind completată de înlăturarea sancțiunilor economice și energetice. Să nu uităm că problematica învecinării statelor baltice cu marele și periculosul imperiu de la Răsărit este deosebit de complexă și sensibilă, prezența în Letonia, Lituania sau Estonia a unor puternice minorități ruse (a căror cetățenie este încă parțial incertă) și influența încă mare a Rusiei fiind în centrul unor dezbateri politice și culturale în plină desfășurare. Un rol nefericit în acest conflict, mai ales în Estonia, îl joacă și Biserica Ortodoxă prin prezența celor două jurisdicții concurente (Moscova *versus* Constantinopol). Din păcate, situații similare – marcate de amestecarea sistematică a argumentelor etnice, politice, culturale și ecleziale – se întâlnesc și în Ucraina sau în Moldova.

Gestul Seimului de la Riga trebuie înțeles în contextul mai larg caracterizat întâi de toate de lipsa de tact a Rusiei atunci când se raportează la propria istorie în comunism și după aceea. Cuvintele premierului Vladimir Putin la comemorarea recentă (septembrie 2009) a celor 70 de ani trecuți de la declanșarea celui de al doilea război mondial sunt aici sugestive. Amintind de jertfele Rusiei în lupta cu Germania hitleristă, Putin s-a pronunțat fără echivoc împotriva tendințelor actuale de a rescrie istoria și de a face din Rusia un vinovat. Pe scurt spus, atitudinea mării majorități a clasei politice ruse, dar și a populației, față de o eventuală „responsabilitate” sau chiar „culpabilitate” diferă radical de percepția celorlalte națiuni est-europene asupra injustițiilor provocate direct de ocupația sovietică sau ulterior de regimurile instaurate sub protecția Moscovei. Eliberarea de sub dominația hitleristă își pierde în această viziune semnificația pozitivă prin faptul de a fi fost urmată de dictatura comunistă. Acest fapt explică de ce afectul anti-comunist este inseparabil de cel anti-rus, ceea ce mai departe explică de ce căderea comunismului a fost secundată de

CONDAMNAREA COMUNISMULUI - V

suspendarea comunicării cu un spațiu care rămâne însă pe mai departe un important jucător geopolitic și economic. Abia acum, la două decenii de la căderea comunismului, are loc o adevărată re-descoperire a Rusiei de către vecinii ei traumatizați.

Un alt aspect pe care nu putem să îl pierdem din vedere și care ne ajută să înțelegem miza Declarației de la 15 mai 2005 este legat de ritmul lent și sinuos al problematizării chestiunii comuniste în postcomunism. Amânarea instituirii unui cadru internațional, din rațiunile prezentate deja, obligă statele care doresc să își lămurească pentru sine capitolul dureros al perioadei comuniste să inițieze la nivelul lor propriu o serie de comisii, să finanțeze institute de cercetare și să producă acte politice simbolice și legislative care vin practic să umple un gol ce amenință să devină din ce în ce mai mare și să dea astfel măsura cinismului unei clase politice insensibile la traumele colective. Dacă tot nu se mai pot aplica măsuri juridice precum lustrația, dacă tot știm din ce în ce mai în detaliu cum regimul a desfigurat relațiile dintre noi și dacă tot nu se mai poate spera la o reparație materială a unor pagube fără preț, măcar să recunoaștem că ceea ce s-a întâmplat nu este ceva firesc, că deceniile de după război au fost orice altceva dar nu un model. Din această perspectivă a nevoii de a încheia o pagină de istorie traumatizată spunându-i pe nume poate fi văzută și înființarea la București a Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii din România al cărui Raport final, receptat public în felurite moduri, a servit drept bază Declarației de condamnare a regimului comunist de către Președintele României în fața Camerelor reunite ale Parlamentului, la 18 decembrie 2006.

Condamnarea regimului comunist pleacă de la constatarea naturii sale abuzive: „Pentru cetățenii României, comunismul a fost un regim impus de un grup politic autodesemnat ca deținător al adevărului, un regim totalitar născut prin violență și încheiat tot prin violență. A fost un regim de opresiune, care a expropriat poporul român de cinci decenii de istorie modernă, care a călcat în picioare legea și a obligat cetățenii să trăiască în minciună și frică.” Șeful Statului subliniază că este vorba despre o condamnare bazată pe cercetare istoriografică: „Comisia Prezidențială a fost înființată în aprilie 2006, ca un răspuns la cererile societății de asumare și condamnare a trecutului totalitar. Am considerat necesară constituirea Comisiei tocmai pentru a fundamenta intelectual și moral actul de condamnare. Nu am dorit o simplă repudiere formală a trecutului comunist, la nivelul unor declarații de complezență. O asemenea condamnare ar fi fost neconvingătoare. Am cerut Comisiei o analiză riguroasă a componentelor sistemului totalitar, a principalelor instituții care au făcut posibilă această tragedie, precum și a personalităților implicate decisiv în sistem.” După ce trece în revistă principalele etape ale perioadei comuniste cu al său cortegiu de abuzuri, injustiții și crime, instrumentate de către Securitate, Declarația de condamnare a comunismului în România fixează în cinci puncte acțiunile politice catastrofale ale dictaturii: „(1) abandonarea intereselor naționale prin servilism în relația cu URSS, după impunerea guvernului-marionetă condus de Petru Groza (6 martie 1945). În felul acesta a debutat o perioadă care a dus la întârzierea istoriei noastre cu câteva decenii; (2) anihilarea statului de drept și a pluralismului prin înscenări și fraude, mai ales după

furtul alegerilor din noiembrie 1946; (3) distrugerea partidelor politice și a continuității constituționale a statului român, prin abdicarea forțată a Regelui Mihai; (4) sovietizarea totală, prin forță, a României, mai ales în perioada 1948-1956 și impunerea, sub numele de «dictatura proletariatului» a unui sistem politic despotice, condus de o castă profitoare, strâns unită în jurul liderului suprem; (5) politica de anihilare a unor întregi categorii sociale în numele luptei de clasă.

Numărul victimelor regimului comunist în România este estimat de către Raportul final, cifre preluate și în Declarație, undeva între jumătate de milion și două milioane. Fiind vorba despre compatrioții sau chiar rudele noastre, ai celor care trăim la finele a două decenii de la 1989, aceste date sunt cutremurătoare. Brusc, discuția despre crimele comunismului devine cât se poate de concretă, palpabilă, iar interogația etică, cine se face vinovat, mai presantă. Fără să răspundă la această întrebare, Declarația de la finele lui 2006 are meritul de a conștientiza dimensiunea grozăviei de care ne despart *doar* douăzeci de ani. În fine, după ce aduce un omagiu celor care au luptat, în țară sau în exil, împotriva dictaturii comuniste din România și propune o serie de inițiative menite să mențină memoria acestora vie și să repare moral nedreptățile încă persistente, Declarația explică sensul delimitării de comunism pentru democrația postcomunistă, aceasta neputând ajunge la măsura omului dacă uită lecția terorii și a umilinței la care un stat confiscat de o ideologie totalitară își supune proprii cetățeni. Măcar și pentru această funcție pedagogică, îndreptată spre trecut și viitor în egală măsură, astfel de gesturi pur simbolice merită să fie făcute¹.

¹ *Tribuna*, Cluj-Napoca, 2010, nr. 177, p. 23; <http://teologia-sociala.ro/index.php/ro/blog-tso/11-blog-tso/72-condamnarea-comunismului-iv>.

SÂNGEORZENI ÎN DETENȚIE ȘI ÎN LAGĂRE DE MUNCĂ FORȚATĂ

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Cei ce au supraviețuit marasmului comunist, trăind în temnițe sau în afara lor, consideră ca o adâncă datorie de conștiință, izvorâtă din dragoste frățească față de toți cei – cunoscuți sau necunoscuți – care au dat ofrandă țării însăși viața lor, drept temelie de mântuire acestui Neam, reconstituirea faptelor și a numelor care au fost persecutați sau răpuși de satanica forță comunistă.

Nicicând parcă în vreme omul nu a făcut deliberat atâta rău semenului său, nicicând nu au căzut striviți de chinuri atât de mulți oameni într-o perioadă istorică atât de scurtă, niciodată ura nu a fost folosită atât de metodic, atât de organizat împotriva ființei fizice, împotriva credinței, a gândirii și a sufletului acestui Neam, cât și a fiecărui om în parte.

Trupurile ucise au fost aruncate în pământ, știindu-se, dar mai ales neștiindu-se locurile, iar multora din cei rămași carnea le-a fost scrijelită de schingiuri, sufletul uscat de spaime, iar mintea, golită de credință și dreaptă judecată, pășea spre nebunie sau animalizare, ghidată numai de automatismele reflexelor condiționate¹.

Nu putem uita că uciderea treptată, fărâma cu fărâma, a ceea ce constituie apoteoza creației, conștiința, s-a înfăptuit o dată cu fiecare om răpit din casa lui în miez de noapte, cu fiecare om asasinat la margine de drum, în Bucovina, în Vrancea, în Dobrogea, în Bărăgan, în Oltenia, în Banat, în Apuseni, în Maramureș sau Țara Năsăudului, cu fiecare ființă ucisă prin întemnițare sau silnicia muncii².

Pentru ca toți oamenii să știe cele petrecute sub comunism, pentru a-i cunoaște oribilele sale fațete, am considerat că este imperios necesar a aduce în fața minții și sufletului omului adevărul.

Am încercat să adun numele tuturor celor care au avut de suferit sau au murit, angajați în lupta anticomunistă. Am parcurs memorialistica publicată, am cercetat periodicele, precum și existența în format electronic a documentelor din arhiva Consiliul National pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) sau Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER), care au semnalat

¹ Eugen Șahan, *Epitaf*, în „Scara”, București, Anul II, 1998 (Februarie), p. 128.

² *Ibidem*.

nume de sângeorzeni care au avut de suferit sau și-au găsit sfârșitul fiind uciși de comuniști.

În rândurile ce urmează vom prezenta lista, cu biografiile aferente (atâtea cât se cunosc), în ordine alfabetică, a celor care s-au născut în Sângeorz-Băi sau își originile sângeorzene prin părinții lor. Totodată am considerat că trebuie făcută cunoscută suferința și a celor care și-au desfășurat activitatea în Sângeorz-Băi, deși își aveau originea în alte localități.

Preotul greco-catolic ANTON BUGA¹:

- Născut în 1905 în Sângeorz-Băi, dintr-o familie de țărani, primul născut dintre cei șapte frați;

- Liceul la Năsăud;

- Teologia am terminat-o în 1928, an în care am fost numit preot în comuna natală și unde credincioșii erau toți greco-catolici și pe care i-am păstrat până în anul 1948, an în care a început adevăratul calvar a credinței noastre și a credincioșilor ce țineau de acest cult, prin desființarea Bisericii Greco-Catolice și trecerea forțată a credincioșilor și toate bunurile (lăcașuri de cult) în patrimoniul Bisericii Ortodoxe și Statului din ordinul conducerii comuniste de atunci.

În tot cursul anului 1948, dar mai ales spre sfârșitul anului, s-au intensificat presiunile asupra mea ca de altfel al tuturor preoților greco-catolici și asupra credincioșilor să se urgenteze trecerea la ortodoxism și asta cu complicitatea ierarhiei de vârf a Bisericii Ortodoxe.

S-a început cu îndrumări, apoi presiuni și au urmat amenințări, adevărată campanie de teroare, mai cumplită chiar decât cea care o trăisem în timpul ocupației maghiare (hortiste), 1940-1944. În acea perioadă Ardealul de Nord era ocupat, dar eram în al II-lea război mondial și ocupanții erau de alt neam și chiar dacă la un moment dat, împreună cu alți intelectuali din zonă, am fost condamnați la moarte, era de înțeles. Am scăpat ca prin minune, datorită represaliilor plecate din România (noi fiind ocupați, eram în Ungaria) care a amenințat autoritățile maghiare că pentru un român împușcat vor muri zece unguri de dincolo.

Deci, sfârșitul anului, nu cu mult înaintea Nașterii Domnului, a trebuit, forțat de împrejurări, să-mi părăsesc credincioșii, locurile care pentru mine însemnau totul, să-mi părăsesc familia și să încep peregrinările.

Mai întâi, am stat undeva în vecini de unde puteam să văd ce se întâmplă în curtea noastră, apoi a trebuit să plec, iar asta să o fac mai mult pe jos și mai mult noaptea. Un timp la câmp, apoi am plecat la Cluj. Dar nu am putut sta mult, eram urmărit. M-am refugiat la Brașov, la rudele soției, apoi la București la prieteni. După un timp m-am întors la Brașov și, cu greutate, am reușit să mă angajez la o întreprindere de construcții,

¹ Virginia Puie, *Comunitatea greco-catolică din orașul Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, în perioada comunistă (1948-1989)* - lucrare de licență, Arhiva Facultății de Teologie Greco-catolică (A.F.T.G.C.) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca (Anexe).

SÂNGEORZENI ÎN DETENȚIE ȘI MUNCĂ FORȚATĂ

șantierul Șanțuri. După un an și ceva – arestat și dus la Ministerul de Interne, Jilava – torturi și bătăi. Mi se înscenase o implicare într-un proces de spionaj american, cu pedepse prevăzute până la 25 ani muncă silnică. Înscenări fanteziste ale unor securiști bolnavi. La negarea tuturor acuzelor ce mi s-au adus – după „cercetări” (?) care de care mai cumplite și care au durat peste doi ani de zile, în fața ridicolului faptelor ce mi se înscenau, instanța a fost nevoită să schimbe încadrarea din „crimă de înaltă trădare și pedeapsă de până la 25 de ani” – cu o pedeapsă de până la doi ani, pe care îi executasem deja.

Deci, ce trăisem, trăiam și urma să mai trăim – ni se trăgea de la faimosul Decret nr. 358/1 decembrie 1948 cu care a început prigoana noastră – cultul greco-catolic cu clandestinitate, Sfinte Liturghii oficiate prin „catacombe” ca la începuturile creștinismului.

Din închisoare am fost eliberat dar, nu și lăsat în pace. Urmărit, terorizat, cu încercări de a fi racolat ca informator și iar amenințat.

Consemnat să nu mă mai apropii de credincioșii mei sub nicio formă. În acest timp – cât eu lipsisem – soției i s-au înscenat tot felul de ineptii, a fost arestată un an și jumătate la închisoarea de la Mislea, județul Prahova, după care, la ieșire, a mai trăit doar patru ani.

Copiii, întâi eliminați din liceu pe diverse motive și după multe chinuri reprimiți, numai după ce aduceau dovada că munciseră în vacanță la „munca de jos”. Asta însemna lucru în cariera de piatră și nu erau decât niște copii.

După moartea soției, 1962, m-am întors la Sângeorz și în casa care mi-am construit-o nemaivând unde să stăm, după ce, mai întâi dați afară (cei din familie, eu fiind plecat) din casa parohială, apoi evacuați dintr-o casă veche, proprietatea noastră, care, între timp, a fost naționalizată cu tot inventarul unei gospodării (mobilă, covoare, așternut, cărți ș. a. m. d.), evacuați și plasați cu mai nimic în casa familiei Rusu Ștefan, casă care era amplasată pe locul actualului hotel „Hebe” și care nu mai există.

Fostul proprietar are acum o casă în spatele hotelului și își mai amintește de aceste întâmplări.

Deci, cu greu mi-am refăcut o casă unde am rămas definitiv după moartea soției. Copiii au crescut, și-au făcut rostul lor, familiile lor.

Aici deci, în această casă, unde am rămas singur, mi-am improvizat într-o cămăruță, la mansardă, un mic altar unde – în clandestinitate – oficiam Sfânta Liturghie și unde mă rugam.

Cât puteam, mă țineam deoparte, văzându-mi de munca câmpului. Cu toate acestea Securitatea nu mă lăsa în pace. În continuare eram urmărit, umilit și amenințat. Mi se făceau percheziții din când în când, sub diferite pretexte, mai ales că primesc și difuzez literatură religioasă și altele. De fiecare dată mi se luau cărți (vechi), hârtii...

ALEXANDRU DĂRĂBAN

PENITENCIARUL Pol. Nr. MATRICOL 1082
 Anul 1951 luna Noiembrie ziua 4

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. NUMELE Buga Prenumele Anton.
 Porecla _____

2. Născut în anul 1911 luna Aprilie ziua 13 în Comuna Ștepoaie Pau
 Raionul Mădona Regiunea Kodna

3. Fiul lui _____ și al Sofia

4. Domiciliat în Comuna Ștepoaie Pau Str. _____ Nr. _____
 Raionul Mădona Regiunea Kodna

5. Ocupațiunea, în prezent locuitor gr. Catolic în trecut _____

6. Averea deținut în prezent _____ în trecut _____

7. Ocupația soț în prezent _____ în trecut Coșnic

8. Averea soț în prezent _____ în trecut _____

9. Ocupația părinților în prezent _____ în trecut _____

10. Averea părinților, în prezent _____ în trecut _____

11. Originea socială _____

12. Cetățenia română studii Facult. de Teologie

13. Starea civilă casat numele soț Silvia copii Virg.
Ovidiu
Matilda

14. Serviciul militar: ctg. 42 gradul capit. unitatea căreia aparține C.M. Nisău

15. Apartenența politică a deținut în prezent _____ în trecut _____

16. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are) afecțiune ulcer duodenal

SEMNALMENTE: talia _____ m. fruntea mare nasul mare gura mare bărbia nu
 fața simon ochii cașt părul cașt sprâncenele cașt barba nu
 urechea nu mustața nu semne particulare ochelari

SITUAȚIA JURIDICĂ:
 a) ANTECEDENTELE PENALE

Dacă este infractor din obicei _____

b) PREVENIT, depus de Com. Judec. Mădona cu mandatul de arestare
 Nr. 495 /1951 pentru fapt deținut de unelt. com. art.
 Descrierea pe scurt a faptului de înșelăciune populația în privința la biserică

Pria ordonanța definitivă Nr. _____ /1951 emisă de _____
 rămas sub stare de arest până la terminarea judecării.

c) INTERNAT, de către D. G. J. J. cu ordinul Nr. 407.519/1951
 Se mai menține ca _____ N-rele _____
 Eșii provizorii _____
 Reprimiri din eșii provizorii _____
 Pedepse disciplinare _____
 Postarea _____ Cum a muncit _____
 Cărei definitivă _____

Copie după fișa matricolă penală a părintelui ANTON BUGA¹

SILVIA BUGA, soția preotului greco-catolic ANTON BUGA

Soția Silvia și cei trei copii ai preotului, Virgil, Ovidiu și Matilda, au fost evacuați cu câteva lucruri din casa naționalizată și primiți în casa enoriașului Ștepoaie Maxim și, ulterior, într-o cameră fără sobă și o mică bucătărie a familiei Rusu Ștefan.

¹ Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (I.I.C.C.M.E.R.), Fișe matricole penale – deținuți politici, Litera B.

SÂNGEORZENI ÎN DETENȚIE ȘI MUNCĂ FORȚATĂ

Neștiind nimic de soarta preotului Anton și cu o situație materială foarte grea plină de lipsuri și privațiuni, soția Silvia, în disperare de cauză, pentru o mică sursă de venit necesară supraviețuirii familiei sale și pe baza unui mare risc, a preparat masa de prânz pentru diferite persoane din stațiune. Dar, după două veri, în urma unor reclamații, a fost prinsă gătind, arestată și condamnată în regim de urgență la doi ani și jumătate de detenție la închisoarea pentru femei Mislea (județul Prahova). Motivul adevărat era politic, deoarece în stațiune, mai găteau masa și alte femei, dar care nu au avut nimic de suferit. La ieșirea din pușcărie, doamna Silvia avea sănătatea zdruncinată și cu moralul foarte scăzut. Între timp, familia a aflat că preotul Anton Buga este arestat, dar nu se știa unde și dacă mai trăiește. După ani, a aflat că a fost acuzat inventiv de securitate, pentru crimă împotriva ordinii sociale a Republicii Populare Române și de spionaj în favoarea S.U.A., adevăratul motiv a fost neacceptarea trecerii la ortodoxie dictată de totalitarism și sprijinită de trădătorii de neam și credință.

În septembrie 1962, în vârstă de 54 de ani, se stinge din viață, după o grea suferință, la Brașov, unde a fost internată pentru tratament și apoi înmormântată¹.

¹ Virginia Puie, *Comunitatea greco-catolică din orașul Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, în perioada comunistă (1948-1989)* - lucrare de licență, Arhiva Facultății de Teologie Greco-Catolică (A.F.T.G.C.) din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Anexe (cuprinde copii după articolul scris de prof. Liviu Gubesh în „Deșteptarea Credinței”, nr. 10, octombrie, 2000, pp. 10-11).

Cuprins

EDITORIAL

OCTAVIAN SCRIDON, *În pragul Învierii*.....5

TRADIȚII

TIBERIU MORARIU, *Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei -VIII*.....11

RESTITUIRI

IUSTIN SOHORCA, *Însemnătatea reuniunilor cu privire la înaintarea poporului român – II*.....17
IOSIF E. NAGHIU, *Un poet grănicer – Vasile Al-George*.....21

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

DORIN DOLOGA, *Conscripția de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1711*.....29
ELISABETA SCURTU, *Famiile din Sângeorz-Băi în secolul al XIX-lea – Familia lui Ioan și Teodor Dărăban*.....37
E. BOȘCA-MĂLIN, *Moșneagul Todoran din Bichigi*.....39
IULIU MOISIL, *Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la Războiul întregirii neamului – I*.....41

RĂNILE COMUNISMULUI

RADU PREDA, *Condamnarea comunismului – V*.....51
ALEXANDRU DĂRĂBAN, *Sângeorzeni în detenție și în lagăre de muncă forțată*.....55

CUPRINS60

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

**SUBLOCOTENENTUL IUSTIN SOHORCA IN PRIMUL RĂZBOI
MONDIAL**

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229